

ЛНБ ім. В. Стефаника

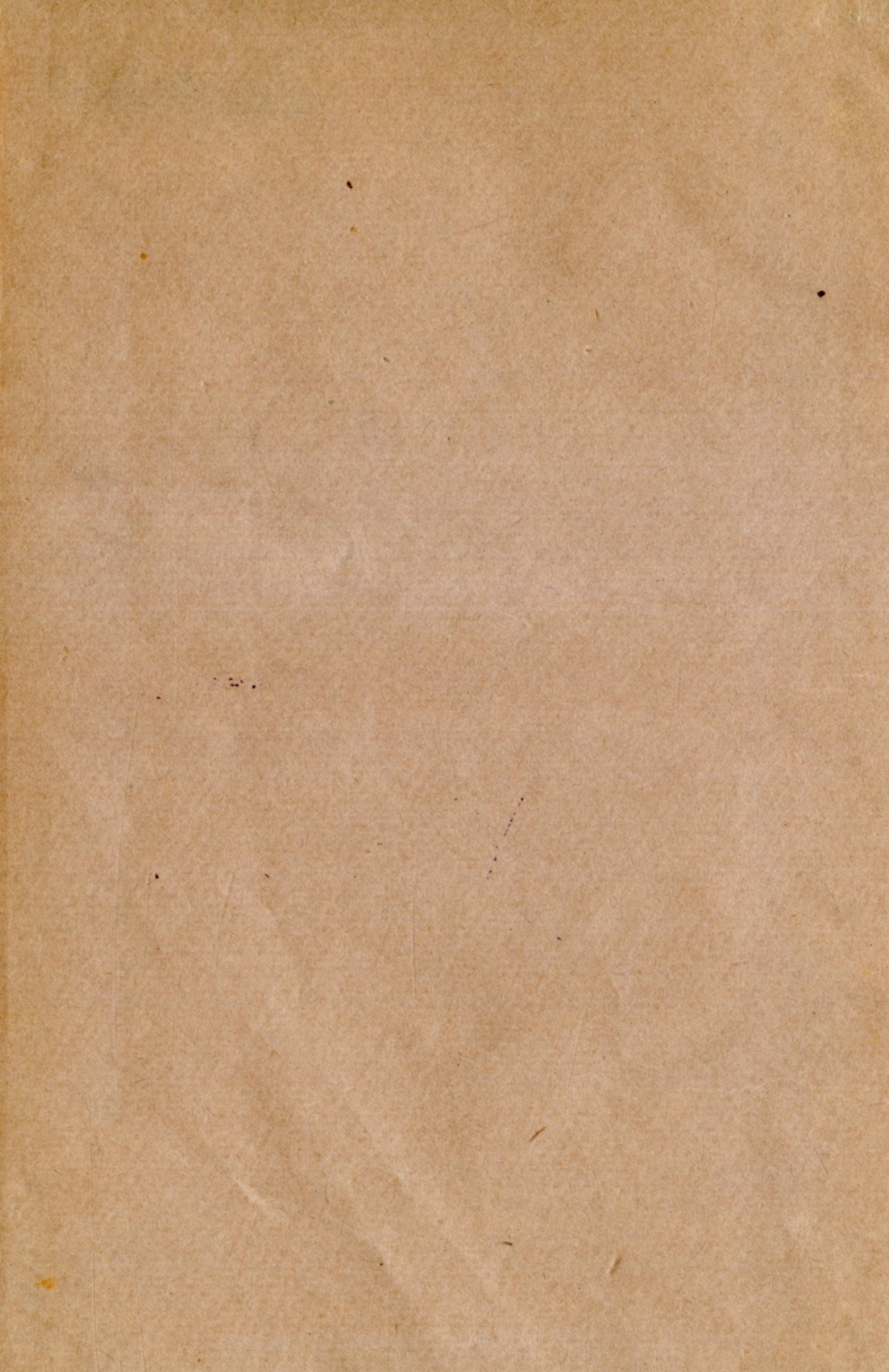

00250123 (D)

2006 B3

АМВРОЗІЙ АНДРОХОВИЧ

ІВАН ЛАВРІВСЬКИЙ

Один із піонерів українського відродження в Галичині

(1773—1820)

10. 12. 20.

Львів, Бібліотека
АН УРСР

У ЛЬВОВІ 1919

З ДРУКАРНІ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМ. ШЕВЧЕНКА

У 6 XII RU

255У (с 47.74) + 8(с)У.,: 1917" (092 Лавр.б.)

У 6 XII RU

^{III}
и 61.841
КОНВ. I

Львівська Філія
Бібліотеки АН-УРСР

Из „Записок Наукового Товариства ім. Шевченка“
т. СХХVIII

ЛЬВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА
АН УРСР
№ И 61.841

Редакція віденського „Вѣстника“ з 1852 р. заявила в початкових числах готовість подавати посмертні згадки про виднїйших сучасних діячів австрійської України. Вислідом тої заяви була між иншим і допись в ч. 21 п. з.: „Би. Іоаннъ Лавровскій крылошавинъ Перемискій. Цвѣтка воспоминанія на гробъ давно помершаго“. В ній пригадує незвісний кореспондент, що Лаврівський був вірним товаришем еп. Снігурьського в його славних подвигах, але „доселѣ еще не было писателя, дабы приличнымъ перомъ великіи его заслуги про церковъ, державу и челоуѣчество передалъ намъ въ наслѣдѣ“. Дальше величається високопарним словом прикмети духа і великі заслуги пекійника. Причиною мовчанки про Лаврівського є — по здогаду кореспондента — мабуть його просте житє і оминанє розголосу. Тому він задалегідь остерігає, щоб не стало ся з пам'ятю Лаврівського, як із Гомером, котрий „за житя нищаль кусня хлѣбца, а по смерти 3 города тяжались межи собою за его отъ себе происхожденіємъ“. Кінчать ся допись пересторогою: „Уважаймо абы-сьмо ся не опознили“, і зазивом до товаришів та родини помершого, щоби збирали матеріали до житєпису. Слїдом за тим

Ся розвідка, написана автором в 1908 р., пролежала в рукописі цілих 10 літ. За той час появилсь деякі праці проф. Студинського, проф. Тершаківця, М. Возняка і ин., близькі до неї предметом, на що звертає ся увагу. — Редакція.

зазивом появила ся в 25 ч. „Вѣстника“ допись, в котрій М. К. з Виснич¹⁾ стає в обороні простоти життя Лаврівського. На жаль, побоюваня першого дописувателя не були пусті. Гарячий зазив прогомнів без наслідків і глуха мовчанка прикрила на довго память Лаврівського. Ніхто не збирав життєписних матеріалів. Чужі сиромоглись еще перед згаданими дописями, зараз по смерті Лаврівського, на короткий життєпис²⁾, а свої майже зовсім за нього забули. Яків Головацький³⁾, Антін Добрянський⁴⁾, видавець анналів Михайла Гарасевича Михайло Малиновський⁵⁾, Юліян Пелеш⁶⁾, Омелян Огоновський⁷⁾, Юстин Желехівський⁸⁾ і Заневич⁹⁾ кількома стрічками збули його память. Першою і єдиною доси пробою життєпису Лаврівського є коротенький біографічний начерк (з портретом), зладжений Петром Полянським¹⁰⁾. І знову перед 12 літами відсвіжив чужинець, проф. Л. Фінкель¹¹⁾, память Лаврівського і так звернув увагу на цікаву статью того подвижника з доби відродженя галицької Руси. В 1906 р. помістив д-р Свінцицький в „Матеріялах“ по исторії возродженія Карпатской Руси також переписку Лаврівського з Кешпеном¹²⁾. Повного одначе, жерельного життєпису, на який безперечно заслугоє память Лаврівського, не діждав ся він і доси. За час від його смерті занапастилось

1) Михайло Качковський. — За редакцію: В. Щ.

2) Gazeta lwowska. 1846. ч. 79. Dodatek nadzwyczajny.

3) Очеркъ основанія галицко-русской Матици и справозданіє першого собору ученых и любителей народного просвѣщенія. Львів 1850. І. Слово говорене І. Левицьким на общемъ засѣданію на съѣздѣ ученыхъ русскихъ д. 16/10 1848, О первомъ литературно-умственномъ движеніи Русиновъ въ Галиціи со временъ австрійского владѣнія въ той землѣ (Наук. Сборникъ Матици. Львів, 1865).

4) Перемишляннинъ, 1856, ст. 63.

5) M. Harasiewicz: Annales Ecclesiae ruthenae... Львів. 1862.

6) Geschichte der Union der ruthenischen Kirche mit Rom, т. II, Відень 1880.

7) О. Огоновский: Исторія литературы русской. Ч. II/I. Львів 1889.

8) Ю. Желеховский: Иоаннъ Сибѣгурскій, его жизнь и дѣятельность въ Галицкой Руси, Львів 1894.

9) Заневич: Літературні стремління галицких Русинів. Житє і Слово. Львів 1894.

10) Временникъ Ставроп. Института Львів 1892.

11) L. Finkel: Historia Uniwersytetu lwowskiego do r. 1869. Львів 1894.

12) Д-р Свінцицький: Матеріялы по исторії возродженія Карпатской Руси. І. Сношенія К-кой Руси съ Россіей въ І. половину XIX. в. Львів. 1906.

чимало жерел. Загинула його численна кореспонденція, загинуло много рукописних творів його, так що теперішній дослідник стає перед тяжким завданням, мусить із уривочних, часто суперечних вісток відтворювати інтересну статтю найвизначнішої побіч Снігурського людини.

Мимохіть насуваєть ся питання, чому по смерті Лаврівського ніхто з родини або з прихильників не подав про нього обширнішої життєписної згадки, хоч матеріяли легко було ще зібрати, хоч накликувано до того й не хибувало одиниць спосібних, про що свідчать численні життєписи інших людей з того часу. Відповідь на се легка. Така визначна особистість, як Лаврівський, вимагала обширнішого зображення, але саме тому матерія ставалась дуже дразлива. Біограф був би був приневолений витягати на дневне світло не одно із діяльності передових людей з 1800—1820 р., а до того не було в нікого цивільної відваги. Не булаб допустила до того й цензура, яка довго оставала під безпосереднім впливом митрон. Левицького і його окруження. З другої сторони довелось би було біографови Лаврівського згадати й про деякі недостачі также в його характері, особливо в добі його перебуту у Львові, а се не булоб йому по нутру з огляду на загально прийнятую максиму: *de mortuis nil nisi bene*. Всеж таки наведені причини тільки в часті оправдують тогочасних прихильників і свояків Лаврівського, бож могли здобути ся бодай на шаблоневий „панегирик“, де були би відмічені хочби загальні біографічні дати. Але й того не зробили і в тім їх вина! А пізнійші письменники, заняті иншими актуальними питаннями ширшого значіння, призабули за твого робітника в первопочинах відродження галицької України і відавали тільки принагідно честь його пам'яті в коротеньких згадках.

Саме тому, що в дослідях над життєм Лаврівського наконичують ся в наслідок недостачі і уривочности жерел на кождім кроці великі перенони, забрав ся я до збирання матеріялів до життєпису Лаврівського. Замічу при тім, що біографічні начерки, поміщені в „Gazet'i lwowsk'ij“ з р. 1846 ч. 79 і в „History'i Uniwersytetu lwowskiego“ проф. Фінкля подали мені загальні вказівки, де належало шукати за жередами. Я переглянув точно львівський університетський архив, головню протоколи, подавчі дневники університету і філософічну матрикулу, де знайшлось доволі багато коротких, але автентичних вісток про студії і вчительованє Лаврівського та філософічно-богослов-

ський Інститут. В актах митрополичої капітули у Львові мав я нагоду знайти багато урядових документів і листів, які дотикають учительованя Лаврівського, його префектури, ректорату й крилошанства в часі побуту ві Львові та відносин до капітули і митроп. Левицького. Крім того знайшов дещо в бібліотеці „Народного Дому“, „Наук. Товариства ім. Шевченка“ та в університетській. Матеріалів призьбало ся несподівано багато, тим більше, що дехто із нашого духовенства і свояків Лаврівського також радо поспішив з інформаціями. Тому що занятя не дозволили мені переглянути актів і бібліотеки перемиської капітули, а зібраний матеріал відносив ся головню до побугу Лаврівського у Львові, рішив ся я обмежитись поки-що до нарису житя й літературної та суспільної діяльности Лаврівського до часу його крилошанства в Перемишлі, себто до кінця 1820 р. Життєве Лаврівського з 1773—1820 р. ділю на 2 доби. Перша доба 1773—1814 р. обнімає вістки про його батьків, студії і учительську діяльність. Друга доба 1814—1820 р. обнімає час семинарського ректорату Лаврівського. Одну і другу часть закінчую короткою характеристикою особи Лаврівського і таким же коротким оглядом його письменської та суспільної діяльности. Тут не можу здержати ся від деяких заміток про досліди над добою, яка попережала і підготовлювала відродженє галицької України. Діяльність перших підготовників національного відродженя галицької України може, правда, сьогодні видавати ся мінімальною. Заки одначе визначимо їй ціну, належить докладно пізнати житя й обставини, серед яких довело ся їй розвивати ся. До того-ж і найменша дрібничка нераз може показати ся придатною. А що до літературної діяльности перших піонірів національного відродженя галицької України, то результати її можна би з малими виїмками вважати по просту задрукованим папером. Одначе не треба забувати, що ті піоніри й сучасна їм суспільність уважали їх невдачні проби „literar-nemі ргасамі“ і що в письменстві мало що висше стояли й тогочасні галицькі Поляки. Пізнанє того задрукованого паперу має вартість не лиш для бібліографії, воно безперечно причиняєт ся й до характеристики тих так мало нам звісних часів¹⁾.

¹⁾ Тут подаю поясненя скорочень при відсилці до жерел:

Proth. Cons. = протокол університетського сенату, бо сенат називано урядово „consistorium“.

Proth. Consess. = протокол начальної шкільної управи в Галичині, званої „Consessus studiorum“ (1792—1802).

I.

В XVIII століттю жила в перемиській епархії священнича родина Лаврівських, з котрої виходили одиниці, що вибивалися знанем та оглядою понад загал гр. кат. духовенства. З тої родини походив Іван Лаврівський, що в половині XVIII століття був довгий час деканом богословських студій в колегії Театинів у Львові і членом каменецького крилоса львівської епархії. На старість він покинув учительованє і перенісся на парохію в Мшані, де рівнож надано йому уряд декана дуклянського⁴). З тої родини походив і Василь Лаврівський, що в часі прилученя Галичини до Австрії був священником у гірськїм сільци сянїцького округа, Терці. Жінка його Пелатія з Терлецьких родилася і виховалася у Терці; вона була правдоподібно дочкою тамошнього пароха²). Молодому подружжю вродився 15 мая 1773 перший син, що одержав при крещеню імя Іван³), може в честь висше згаданого вченого свояка. Дім о. Василя Лаврівського був щиро український, як майже у всіх тогочасних українських священників⁴). О. Василь вирізнявся зпоміж сучасних, сільських священників висшою освітою. Можливе, що завдяки згаданому своякови укінчив теологію в театинській колегії. Був то чоловік дуже меткий та підприємчивий. Обнявши парохію в Терці в 1780 р. (до того часу був, правдоподібно сотрудником при тестеві Терлецькїм), почав енергічно заводити лад у приході. Передовсім подбав про матеріальне обезпеченє пароха. За при-

Proth. fac. phil. = протокол філософічного виділу.

Proth. fac. theol. = протокол богословського виділу.

Index = подавчий дневник сенату і консесу.

М. б. = митрополича бібліотека.

Б. Нар. Д. = бібліотека „Народного Дому“.

Exhib. sess. перем. конс. = exhibita sessionis перемиської консисторії; в се протокол рефератів із засідань консисторії, виготовлюваний для кожного засідання окремо.

Прот. львів. конс. = протокол львівської митрополичої консисторії.

Прот. митр. ордин. = протокол митрополичого ординаріату.

¹) Наст. лист М. Левицького з р. 1841.

²) Временникъ Ставр. Института з р. 1892, ст. 192; Письмо парох. уряду в Смільнику з $\frac{4}{3}$ 1906. Відпис із метрик і нагробних таблиць батьків Лаврівського.

³) Временникъ Ставр. Инст. 1892, ст. 192; Gazeta lwowska 1846, ч. 79. Dodatek nadzwyczajny.

⁴) Заневич: op. cit. рік I, книжка II, ст. 211; Jahrb. f. slavische Litteratur. 1846, ст. 365.

водом його купила громада приходські ґрунти, які в тодішніх часах були майже єдиною підставою удержання священика. Хоч кількох синів приходилось нараз посилати до шкіл, зумів при ещадній господарці своїм коштом поставити всі парохіяльні будинки, ба навіть власним коштом побудував церкву в Терці й подбав про внутрішнє і ввішне украшенє її. З дідичем Терки, Петром Каршницьким, що мешкав у Завозі, жив довго в згоді і приязни. Се рівнож доказ, що справді мусїв мати висшу освіту, бо звичайними сільськими попами погорджували пани дідичі, як би і підданими. Визначна, як на ті часи, діяльність о. Василя Лаврівського зустріла ся з признанєм перемиської консисторії, бо він став деканом балигородським. Особливо завзято виступав усе в обороні церковного маєтку против хапчivosti дідичів, які радо присвоювали собі „iure caduco“ приходські ґрунти. Не обійшлося без того і в Терці. Посесор пана Каршницького М. Красевський почав по 1800 р. загарбувати помалу приходські землі в Терці, але стрівив ся з рішучим спротивленєм о. Василя. Наслідком того дідич і посесор стали завзятими його ворогами. Він переніс ся в 1804 р. до Смильника, але боротьби з ними в обороні церковного маєтку не покинув. Заперечував довго Каршницькому право патронату в Терці, бо побоював ся, щоби презентований Каршницьким парох не позволив на загарбанє ерекціональних ґрунтів. За те мстили ся Каршницький і Красевський брехливими доносами на нього, але Лаврівський все вмів оправдати ся і не дав скривдити церкви¹⁾. Під оком такого батька ріс Іван і батьків приклад мусїв мати без сумніву великий вплив на нього в дальшій житю.

Першим учителем Івана став батько, що щиро бажав дати своїм дітям спромогу набути висшу освіту. В батьківській домі переймив ся Іван українським духом, любовію рідного слова і обряду. В 1784 р. вступив до новозаснованої нормальної школи в Перемишлі, а по 3 літах перейшов до тамошньої гімназії²⁾. Визначаючись незвичайними способностями, був через увесь час гімназійної науки першим учеником. Гімназію укінчив з відзначенєм в 1791 р. і тоді то не знав, якому званю посвятитись. Спершу почував велику охоту до правних студій. Намавляв його до того й дідич Терки, Каршницький, з своїм

¹⁾ Exhib. sess. (перем. конс.) з 8/12 1804, ч. 152—183, ч. 155/98. М. 6.

²⁾ Gazeta lwowska, 1846, ч. 79. Dodatek nadzwyczajny; Conduittliste професорів ліцея з 1805 р. М. 6.

братом Ігнатієм, дідичем Волковні. Тай багато інших знайомих звертало увагу Іванови, що при своїх спосібностях зуміє чи то як адвокат, чи і в державній службі, добитись почестий і маєтку скорше, ніж у духовнім званю, де з певністю загребе талант у господарських і родинних злиднях. Манила Івана сильно вказувана йому перспектива рожевої будучности. Одначе батько бажав, щоб Іван вступив на богословіє, бо не мав спромоги удержувати його ще через 7 літ у Львові, коли молодші сини вже відростали і їх треба було также посилати до шкіл. Заки Іван зробив рішучий крок, звернув ся за порадою до великого прихильника й добродія молодежи, перемиського крилошанина Якова Лапчинського. Був то чоловік загально поважаний і люблений; зазнавав великого поважання у старших і молодших священників, а особливо гімназисти Українці радо горюлись до нього, бо все мав для них батьківську раду або й грошеву поміч. За порадою звернув ся до Лапчинського при виборі званя й молодий Лаврівський. Треба вважати се великою заслугою Лапчинського, що розвіяв туман, наведений на недосвідного молодика. Бо колиб Лаврівський посвятив ся був світському званю, він слідом чеських і німецьких урядників пішов би на дорогу винародовлення і з певністю не мав би змоги прислужити ся своєму народови так, як прислужив ся. За порадою Лапчинського Іван змінив свій намір, вибрав богословіє, поїхав до Львова і 3 вересня 1791 р. записав ся на філософічний виділ¹⁾. Від часу заснованя генеральної семінарії у Львові правительство давало ціле удержаня філософам, що наміряли по увінченю філософії записатись на теологію. Скористав з того добродійства й Лаврівський і покінчив на кошт правительства філософію і теологію.

Філософічні студії з викладною латинською мовою тривали тоді 3 роки, а тільки в викладній українській мові (*lingua patria, ruthena*) 2 роки. Лаврівський, маючи увінчену гімназію, вписав ся, розумієть ся, на філософію „*studii latini*“. Саме тоді об'являв ся вже і в шкільництві зворот против йосифінізму. До смерти Йосифа II львівський університет був завзятим розсадником лібералізму. Під кличем „освічена“ до 1790 р., а в части ще й до вступлення на престіл Франца II, вела ся ціла наука. Але вже Леопольд II видав два розпорядки, з яких можна було зміркувати прихильникам йосифініських течій, що

¹⁾ Перемишлянцъ 1856, ст. 63.

з гори иншим вітром повіяло в шкільництві. На основі першого розпорядку підпав богословський виділ тимчасово під нагляд латинського архієпископа, що до того часу не мав зовсім права вмішувати ся в виховане духовних кандидатів. Другий розпорядок показував усі генеральні духовні семінарії та завів наново епархіяльні, богословські інститути. Лиш на особлившу просьбу гр. кат. єпископату дозволив цісар задержати генеральну семінарію, але тільки для питомців львівської, перемиської і холмської епархії. Придвірний декрет із 4 жовтня 1790 р. виданий під девізом, що управа шкільництва має належати до загалу вчителів, завів нову надвірну інституцію в галицькім шкільництві: „consessus studiorum“. Консес, будучи найвищою шкільною магістратурою в краю, мав нагляд і над університетом. В склад консесу входили представники всіх факультетів, гімназійних студій, народних шкіл християнських і німецько-жидівських, а проводив ректор університету. Була се посередня інстанція між придвірною комісією просвіти і вчительськими зборами. Губернія і окружні уряди виконували тільки зарядження консесу. Факультети, правда, одержали самоуправу, але нова інституція, що почала урядувати від 1792 р., загорнула помалу всі шкільні справи в свої руки і самоуправа вчительських зборів остала ся згодом лиш на папері¹⁾. При помочи консесу правительство переводило помалу, але в залізною послідовністю реакцію против „освічення“, яке, по думці рішаючих сфер, було у Франції причиною страшних потрясень. З кожним роком щораз більше заострювано цензуру. Цензори мали безоглядно проскрібувати всякі твори, заражені йосифінськими ідеями²⁾. Від 1795 р. підлягали цензурі й докторські тези й інавгураційні промови³⁾. Настоятелям поручено предкладати тайні кваліфікації підчинених. Суворо заборонено всякі тайні товариства й замкнено масонську ложу у Львові, де котрої належали всі визначніші університетські професори. Кождий доктор мусів при промоції зложити реверс, що не буде належати до масонської ложі. Церква і сильна монархічна власть в безоглядно послушним урядничим апаратом мали бути заборолом проти погубного впливу йосифінізму. Така зміна не осталась

¹⁾ Finkel: op. cit., ст. 67, 68, 145 і протоколи консесу від р. 1792—1802.

²⁾ Edicta et Mandata 1791, ст. 69.

³⁾ Proth. Consess. 1795, ч. 200.

без впливу і на професорів львівського університету. Загорілі раціоналісти „масони“ мусіли, хоч їм се тяжко приходило, наломлювати ся до тих реформ. Не могли вже впоювати в молодіж свобідно раціоналістичних ідей, бо їх обовязком від 1790 р. було саме берегти молодіж перед шкідливим впливом „освічення“. Були до того потрібні нові учебники. Одначе правительство не скоро могло на них здобути ся. Виклади відбувались дальше після підручників з Йосифінської ери, але ідеї тих підручників мусіли улягати що раз острійшій критиці з катедри¹⁾. Такий був стан університету в хвили, коли Лаврівський вписав ся на філософію.

Учителі скоро оцінили спосібности Лаврівського. Він через увесь час філософічних студій з кожного предмету одержував найліпшу ноту: *primum cum eminentia*²⁾. Науці німецької мови не привечував ся, бо вже в нормальній школі й гімназії мав нагоду вивчити ся її добре. За те вчив ся французької мови в учителів Fr. Pique de Replonge й I. Glaize³⁾. Правдоподібно вчив ся Лаврівський французької мови дальше в часі богословських студій, бо володів нею опісля плавно, а в трох роках філософічних студій не встиг би був присвоїти собі її так належито⁴⁾.

Більшість учителів Лаврівського зачисляла ся до здекларованих приклонників ідей освічення, але під напором реакції войовничий дух у них уже слабшав. Вони хоч і як бажали, не могли поглиблювати науки, бо й за Йосифа II і по нїм не було вже свободи викладів. Для кожного научного предмету приписувала найвисша постановка підручник, від якого учитель не смів відступати під загрозою суворої догани, а навіть утрати катедри. Відповідно до духових течій XVIII столітя помішано і злучено в філософічних студіях теоретичні і практичні науки⁵⁾. Заслугою вчителів, насланих Йосифом II, було європеїзоване галицької суспільности вщиплюванем нових ідей в той заскоружлий консерватизм, в який попала далека від осередків просвіти

1) Finkel. op. cit. ст. 145—149.

2) Матрикула філос. виділу в 1791—1794 р.

3) Conduittliste з 1805 р. М. 6.

4) Чи володів Лаврівський французькою мовою, ми сумніваємо ся. В „Vorschlagstabelle“, яку він вивчив в 1834 р., кандидуючи на посаду соборного декана і другого радника консисторії в Черемшани, про се не згадано. За редакцію: В. Ш.

5) Finkel. op. cit., ст. 78, нотка 1 і ст. 90.

Галичина в останніх часах польської влади. Йосифінська школа і її традиція, що по смерті Йосифа перетривала ще з кільканийцять літ, давала, правда, образоване поверховне, але і ввела силу нових думок і течій у байдужну, прибиту летартом духову сферу галицької інтелігенції, ввела Галичину в безпосередній контакт із духовим розвитком західної Європи. Спеціально перша українська інтелігенція завдячувала школі Йосифа II дуже багато. Їй, що не мала майже ніякої історичної та літературної традиції, отворилось нараз широке поле нових ідей і швидко зродилось серед неї бажанє перевести теорію в практику. Недоставало тільки національної основи; тої західний лібералізм не міг дати, бо в його репертуарі грала головну роль свобода духа по части з економічними питаннями, а не націоналізм. В ідеях, заціпнених йосифінською школою, належить шукати жерела того завзятя, з яким в останніх роках XVIII і в перших XIX столітя боролись галицькі провідники Українців против угніту, що його зазнавала гр. кат. Церква зі сторони латинської гієрархії, дбаючи рівночасно запонадливо про економічне двигненє тої Церкви. Національний інтерес доволі мало їх захоплював.

В 1794 р. вписав ся Лаврівський на перший рік теології. Її укнячив він также з відзначенем та вже тоді пильною й витревалою працею здобув собі основу того глибокого богословського знаня, яким визначав ся описля

Загал професорів богословського виділу в 1794—1798 р. складав ся вже майже з самих галицьких уроженців. Завзяті раціоналісти, що прибули до Львова в пору заснованя університету й були завзятими йосифіністами, будьто вимерли, будьто розбрили ся по світу. Їх галицькі вихованці займили опорожнені катедри, але вони були вже далекі від крайного раціоналізму, що був нестравним кормом для консервативної Галичини. Вчителі-Україні не насаджували ідей ворожих Церкві ще й тому, що Церква, а особливо її гієрархія, була покнщо єдиним захистом національного життя тодішньої гал. України й саме йосифінізм спонукав Українців до оборони гр. кат. Церкви перед римо-католицькою агресивностю. Визначив ся між ними передовеім професор Лаврівського крилош. Михайло Гарасевич, котрий побіч василіянина проф. Модеста Гриневецького мав може найбільший вплив на нього. Впливови Гриневецького належить приписати бібліоманство Лаврівського.

Через увесь час філософічних і богословських студій перебував Лаврівський в генеральній семінарії у Львові зразу під

умілим проводом ректора Антонія Ангелловича, потім (піз року) Якова Лапчинського, а вкінці Константина Сабатовського. В тім часі визначав ся він замкненою в собі вдачею; не шукав розривки в товаристві інших богословів, але віддавав ся залюбки читанню. Товариші вважали його диваком; поважали його, але не приязнили ся з ним. Зражував собі Лаврівський не одного також своєю впертістю й непомірною амбіцією¹⁾.

Ще на IV році богословія 29 мая 1798 р. приступив Лаврівський до конкурсового екзамену в ціли osiąгнення катедри догматики „in lingua patria“, опорожненої по уступленю Гриневецького²⁾. Гриневецький дуже відпрошував ся від українських викладів під покришкою слабого здоров'я³⁾, а бажав задержати тільки латинську катедру. Підпирав його просьбу богословський виділ і консес; тому й поручила придвірна комісія просвіти розписати конкурс. Хоч конкурсний екзамен випав Лаврівському добре, катедри не одержав, бо правительство, вважаючи український Інститут лиш провізоричним, вже тоді не хотіло обсаджувати катедри на стаде. Одначе по тій першій невдачі доля усміхнулась Лаврівському. Мара душпастирована на селі, якої амбітний богослов дуже бояв ся, відсунула ся від нього. Ще таки в 1798 р. обіймив він просто з університетської лавки заступство богословських катедр і префектуру в генеральній семінарії. Так і отвиралась йому дорога до катедри і до висших духовних достоїнств, бо правительство радо покликувало учителів богословія на посади церковних достойників. При кінці 1798 р. понав ся Лаврівський в члени збору вчителів українського Інститута і аж до хвилі скасування його повнив рівно вчительські обовязки.

Тому що Лаврівський вплив на верх завдяки ректорови Константинови Сабатовському, котрий своєю особою вяжесть ся також з історією богословського Інститута, то не зайвим буде начеркнути коротку сільветку тої людини.

По уступленю Ангелловича зі становища ректора генеральної семінарії став ректором 12 липня 1796 р. почесний крилошанин перемиський, Яків Лапчинський⁴⁾. Одначе він помер

¹⁾ Відповідь М. Левицького з д. $16\frac{1}{2}$ 1816 ч. 16 на письмо Лаврівського в справі друкарні. М. б.

²⁾ Просьба Лаврівського з д. $4\frac{1}{10}$ 1819 о катедру бібл. студій М. б. і Proth. Consess. 1798, ч. 484 і 797.

³⁾ Proth. Consess. 1796, ч. 324 і 1798 ч. 112.

⁴⁾ Proth. fac. theol. 1796. М. б.

в осени 1796 р. Із трьох кандидатів, поручених перемиським єпископом Ангелловичем, заіменувала придвірна комісія просвіти ректором Константина Сабатовського, котрий укінчив богословські студії в Відні, був 6 літ помічником Ангелловича в економічному заряді семінарією, а вже п'ятий рік консисторським радником¹). Був то чоловік меткий і дбав з початку щиро про семінарію. Старався ретельно про гігієнічні уладження в семінарії, жадав, наприклад, аналізи воздуха в семінарських будинках і губернії, щоб спекатись його ургенсів, дійсно поручила проф. Такетови перевести жадану аналізу²). Рівнож бажав він усунути недостачі, які доглянув у богословських студіях. Щоб те досягнути, не зважав ні на що, але форсував завзято свої проєкти. Консисторія, богословський виділ, академічний сенат, консес, губернія і придвірна комісія просвіти мали з ним багато до діла. Він звертав безупинно їх увагу на доконечність скорочення українських богословських студій і тим чином дав початок довшій виміні гадок між міродатними чинниками³). Щиро зацікавився спершу й українським Інститутом. Не міг стерпіти, щоби професори вводили замість української мови польську. Дня 19. XI 1797 р. він до губернії зажалене на Михайла Гарасевича, що ексетезу викладає по польськи. Справа оперлася аж о Відень і придвірна комісія наказала Гарасевичеви оправдати ся до 8 днів⁴). За те саме обжалував Сабатовський Михайла Левицького, котрий в 1798 р. обіймив суплентуру тої катедри в Інституті⁵). Урґував Сабатовський губернію і придвірну комісію просвіти, щоб українські катедри обсалжено на сталє, а не суплентами⁶). Ставав усе в обороні слухачів Інститута, яких професори-Німці, хоч і не вчили в Інституті, очернювали за „*unanständiges Betragen*“, „*unsittliches Betragen*“, і доказував, що поведене самих професорів не ліпше⁷). Звертав також увагу губернії на недостачу українських учебників⁸). Щоб запобігти тій недостачі,

¹) Пропозиція Ангелловича р. 1794 ч. 5. (*Acta praesid. post defunctum Angełowicz*). М. 6. і *Proth. Consess. 1797*, ч. 145.

²) *Proth. Consess. 1799*, ч. 555.

³) *Proth. Consess. 1798*, ч. 73, 90, 114, 202, 221, 305, 482, 527, 805, 887.

⁴) *Proth. Consess. 1797*, ч. 1343.

⁵) *Proth. Consess. 1798*, ч. 73.

⁶) *Proth. Consess. 1798*, ч. 484 і 797.

⁷) *Proth. Consess. 1798*, ч. 301, 678, 1299.

⁸) *Proth. Consess. 1797*, ч. 211, 460.

просив губернію, при попертю богословського виділу, щоби зволіла на засноване української друкарні; але губернія відмовила просьбі¹⁾. Рішучо протривив ся іменованю префектів студій без порозуміння з ректором семинарії²⁾. В 1797 р. іменувала губернія на порученє перемиського єпископа Ангелловича префектами Михайла Левицького і Івана Яворського³⁾. Спротивив ся тому Сабатовський і виграв справу на стільки, що опісля все прошено його вказати відповідного кандидата. Сабатовський тому так добивав ся права вказуваня кандидатів на префектів, бо префектура була тоді майже все першим кроком до одержаня катедри на університеті. В разі захорованя професора обіймав суплентуру безплатно або за мірною винагородою якийсь із префектів, поручений ректором. Саме тоді занедужали Мих. Гарасевич і А. Білецький. Новоіменованому префектови Левицькому поручено суплентуру катедри пасторальної „in lingua patria“, а Яворському історії церковної⁴⁾. Одначе Яворський подякував у перших днях серпня 1798 р. за префектуру. Наслідком того опорожнились префектура і суплентура⁵⁾. Відповідного нового кандидата знайшов Сабатовський в особі Лаврівського.

Дня 1 серпня 1798 р. обіймив Лаврівський обовязки префекта поки-що тільки на порученє Сабатовського, що почав зараз сильно підпирати його кандидатуру. На основі прихильної оцінї богословського виділу і конссесу⁶⁾ затвердила губернія Лаврівського в префектурі 1799 р. і признала йому 100 злр. річної платні і 30 злр. на одежу, числячи від 1 серпня 1798 р.⁷⁾. Вже 27 серпня т. р. поручив богословський виділ молоденькому префектови суплентуру катедри церковної історії з латинським і українським викладом. Білецький, занедужавши 1797 р. небезпечно, мусів виїхати на село. Вернув, правда, незабаром до Львова, але не відискав здоровля цілком і обі катедри вимагали постійного заступства. При кінци 1799 р. Білецький покинув зовсім університет і обіймив парохію в Бидичи. Тому що правительство з ошадности не радо годило ся на платне заступствє, як довго звичайний професор займав ще катедру,

1) Proth. Consess. 1797, ч. 1383.

2) Proth. Consess. 1797, ч. 1303.

3) Proth. Consess. 1797, ч. 802.

4) Proth. Consess. 1797, ч. 1383 і р. 1798, ч. 220.

5) Proth. Consess. 1798, ч. 1216.

6) Proth. Consess. 1799, ч. 481.

7) Proth. Consess. 1799, ч. 723.

визначив мабуть Білецький в просьбі о відпустку, що суплент буде його заступати безплатно. Можливе навіть, що Яворський на те згодився. Коли-ж замість Яворського дістав заступство обох катедр Лаврівський, не спішилась губернія з внаслідкованем йому платні.

Викладав Лаврівський церковну історію після приписаного підручника Данненмаєра, з котрого й сам вчився ще на I році богословія. В 1790 р. переклав віцеректор семінарії Теодор Захарієвич підручник Данненмаєра на церковну мову й надрукував його¹⁾. Тим перекладом користувався і Лаврівський, викладаючи.

В літі 1799 р. жадав Лаврівський від губернії декрету на одержану префектуру і губернія вволила його просьбі²⁾.

Інтересувався Лаврівський перемиський крилошанин Шпонрінг. Лаврівський мав у нього згляди, бо сміло звертався до нього з просьбами о протекцію для своїх світських товаришів³⁾.

В році 1800/1 викладав Лаврівський даліше церковну історію, але тільки в Інституті, бо заступство латинської катедри обіймив вірменський священик Франц Ксаверій Захарієвич⁴⁾. Для осягнення латинської катедри церковної історії приступив Лаврівський 7 лютого 1800 р. до конкурсу⁵⁾, але Захарієвич був сильнішим кандидатом і остався при кафедрі. З ремунерацією за суплентуру обох катедр історії церковної склалася цікава подія, яка наглядно ілюструє „Sparsystem“ тодішнього правительства, коли треба було видати щось на український Інститут. На просьбу Лаврівського о винагороду за дволітнє заступство визначила йому губернія платню лиш від 6 червня 1800 р., а за попередні літа відмовила⁶⁾. Лаврівський вніс ще раз просьбу до губернії, а підперли ту просьбу богословський виділ і консес⁷⁾. Губернія знову відмовила, мотивуючи тим, що Лаврівський обіймив безплатну суплентуру. Ще й зроблено заміг консесови, що зараз не доніс про суплентуру Лаврівського, хоч консес безпроводно в своїм часі се зробив. Письмо губерній

1) Ож. Огоновскій: *op. cit.*, ст. 54.

2) Proth. Consess. 1799, ч. 898.

3) Лист Лаврівського до Шпонрінга з д. $\frac{1}{10}$ 1799. М. 6.

4) Proth. Consess. 1802, ч. 1060.

5) Прописьба Лаврівського о катедру студій біблійн. Н. З. з д. $\frac{4}{10}$ 1819. М. 26.

6) Proth. Consess. 1800, ч. 1000.

7) Proth. Consess. 1800, ч. 1547.

кінчилось пригадкою, що консес повинен був сам „a limine“ відкинути неоправдану просьбу й не забирати губернії дорогого часу¹⁾ Проти кривдячої постанови вніс Лаврівський відклик до цісаря²⁾. З губернії надійшла викрутна відповідь, що „против найвисших постанов відклик не має місця, а петентови визначають ся ремунерація від часу переходу Білецького на парохію³⁾. Але відклик Лаврівського мусіла губернія переслати придвірній комісії просвіти і в Відні инакше полагоджено справу, бо в 1802 р. признала придвірна комісія Лаврівському за сундентуру в роках 1798/9 і 1799/1800 200 здр.⁴⁾ В 1800 р. одержав Лаврівський бакаляврат і приймив у Перемишля свячене з рук Ангелловича⁵⁾. Літом 1801 р. предложив консесови через богословський виділ тези в ціли одержання докторату⁶⁾. Консес переслав їх зі своєю оцінкою губерніяльній цензурі і вона, не счеркнувши ані одної тези, дозволила на публичну оборону⁷⁾. Вимоги ставляні тоді докторандам богословія були тяжкі. Кандидат мусів перейти передовсім „parvos actus“, себ-то зложити екзамен з кожного научного предмету для одержання степеня „pro baccalaureatu“. Що-йно тоді писав тези (positiones) з цілого знання богословського (ex universa theologia). Тези предкладав кандидат до оцінки богословському зборови професорів, відси йшли вони знову до оцінки консесу, а консес предкладав їх губерніяльній цензурі, яка нераз счеркувала дещо. Апробовані губернією тези боронив кандидат публично перед цілим учительським збором і запрошеними, духовними і світськими, достойниками. Богословський виділ визначував зпоміж себе професора, який мав вести полеміку з кандидатом ізза його тез. По влучній обороні кандидат ставав доктором і друкував тези коштом або своїм, або виділу, до якого належав⁸⁾. Зложивши з успіхом 4 риторози ще в 1800 р., оборонював Лаврівський дня 24 падолиста 1801 р. публично свої тези. Окрежим листом просив Ангелловича, щоби причинив ся „do uzacnienia tego publicznego aktu obecnością wspnianaley swey osoby“⁹⁾. По обороні появили ся тези в формі

¹⁾ Proth. Consess. 1801, ч. 103.

²⁾ Proth. Consess. 1801, ч. 525.

³⁾ Proth. Consess. 1801, ч. 667.

⁴⁾ Proth. Consess. 1802, ч. 231.

⁵⁾ Шем. перем. еп. з р. 1845.

⁶⁾ Proth. Consess. 1801, ч. 867, 1368.

⁷⁾ Proth. Consess. 1801, ч. 1513.

⁸⁾ Finkel. op. cit., ст. 140.

⁹⁾ Лист Лаврівського до Ангелловича з д. 18/11 1801. М. 6.

Львів. Бібліотека
АН УРСР

и. 61.841.

Львівська Філія
Бібліотека АН-УРСР

10.426.

брошури великої 4-ки з золоченими берегами під заголовком: „Positiones ex universis disciplinis theologicis, quas absolutis quattuor rigorosis examinibus coram inclyta facultate Theologica in Alma Universitate Josephina pro laurea Doctoris Theologiae obtinenda publice propugnandas suscepit Joannes Ławrowski Presbyter Saecularis Dioecesis Premisliensis in Universitate Leopoliensi Historiae ecclesiasticae l. p. p. Professor, nec non in Seminario generali Studiorum Praefectus. Die 24 Mensis Novembris MDCCCI Leopoli Typis Gust. Wilh. Wichmann“¹⁾.

Дисертація складаєть ся з 50 тез, сполучених так зі собою, що становлять цілість. Для нас цікава сорокова теза, яка рішучо противить ся йосифінській програмі. На думку Йосифа II Церква не є рівноядна державі, але підпорядкована їй інституція, що під зверхним наглядом держави може управляти ся автономно. Лаврівський станув на принципі рівноядности Церкви з державою, але зробив уступку в справах „mixti fori“, себ то при супружестві признав державі право установи перепон, бо державі можна дивитись на супружество як на „contractus civilis“. Губерніяльна цензура апробувала такий погляд тому, бо вже тоді починав ся сильний зворот від йосифінізму. Цензор з йосифінської ери певно був би цілу тезу счеркнув. Зручно сконструювана й 45 теза. Найвисша власть у Церкві прислугує — каже Лаврівський — зборови всіх єпископів; кождий з них залежний від усіх, а всі підчинені „in ordine erga Primatem“. Не ужив тут вислову „Papa“ або „Pontifex Romanus“, але „Primas“, що могло означати будьто папу, будьто примаса. Не зазначив теж виразно, чи собор єпископів рівноядний з папою, чи висший від нього й залежний, але зручно уложив тезу так, щоб її можна ріжно толкувати. Все таки ше мусів Лаврівський числити ся з цензурою; зворот від йосифінізму не наступив ще на цілій лінії; деякі обмеження, на приклад що до зносин єпископів з римською курією, обовязували дальше. Цікаві рівнож тези 47, 48, 49 і 50, в яких Лаврівський доторкнув ся обовязку парохів навчати вірних і дітей. Катихитика і педагогіка були довго підрядними предметами, долученими до пасторальной. Помітали ними вчителі й богослови. Аж наслідком ремонстрації перемиської консисторії²⁾ в 1797 р. поручила губернія консесови

¹⁾ Примірник в б. Нар. Д. в відділі: Музей Петрушевича ч. 331.

²⁾ Proth. Consess. 1797, ч. 169.

порозуміти ся з начальним надзором християнських шкіл нормальних (christliche Normalschuloberaufsicht), щоби богословам дати нагоду вчити ся практично катихитики й педагогіки¹). І справді, богослови розпочали педагогічні лекції в християнській школі нормальній. Єще й придвірний декрет виразно зазначив в 1797 р., що кандидати на катихитів і парохів по більших містах мусять виказати ся, що відбули практичні вправи з педагогіки і катихитики в нормальній школі²). В згаданих тезах зачеркнув Лаврівський доволі широко обовязок парохів не лиш „*ascendi oves suae curae commissas verbo Dei, Sacramentis et probae vitae exemplo*“, але теж „*tam publice, quam private instruere*“ й не занедбувати „*debitam parvulorum instructionem ob vilipensionem*“. Лаврівський міг бути певним, що ті гадки найдуть у губернії признане, бо як раз того самого вона домагалась під натиском центрального правління³). — Научного значія „*Positiones*“ не мають. Свідчать хйба, що автор обізнав ся доволі з богословським знанем і був спосібний до самостійної наукової праці. Сучасні вважали, правда, такі „*Positiones*“ літературною роботою, але все таки дивились на неї критично, бо приймали мовчанем. Єдиним признанем, яке могло тоді припасти докторським диссертациям, був дозвіл придвірної комісії просвіти на уживане їх замість шкільного підручника (*Vorlesebuch*), але таке відзначене рідко лучало ся.

В 1801 р. опорожнилось місце канцлера при перемиській канітулі. Подав ся й Лаврівський, а просьбу мотивував у письмі до Ангелловича з дня 24 грудня 1801 р. тим, що правительсво мабуть невдовзі скасує українські виклади, бо Лодій переносить ся до Кракова, а Сабатовський „*uczynił żwawą remonstracyę o niepotrzebie ruskich nauk z przyczyny, iż już nader wiełka liczba iest słuchaczów łacińskich nauk*“. Дуже побоював ся Лаврівський, що по скасованю українських викладів випаде йому йти на парохію⁴). Хоч Ангеллович підпірав його просьбу⁵), канцлерство принале кому иншому. Придвірна комісія просвіти вважала, видко, Лаврівського ще за молодим до консисторського канцлерства.

1) Proth. Consess. 1797, ч. 350, 688, 726.

2) Proth. Consess. 1797, ч. 1068.

3) Proth. Consess. 1800, ч. 1490.

4) Лист Лаврівського до Ангелловича з д. $\frac{24}{12}$ 1801, М. 6.

5) Лист Лаврівського до Ангелловича з д. $\frac{28}{4}$ 1802, М. 6.

На засіданню філософічного віділу дня 31 грудня 1801 р. заявив професор Лодій, котрий вчив лєогіки, метафізики і етики в українськїм Інститутї, що одержав катедру тих предметів на ягайлонськїм університетї в Кракові й просив, щоб тимчасово установлено заступство його катедри. Філософічний віділ рішив попросити ректора генеральной семинарії Сабатовського, щоби вказав відповідного кандидата¹⁾. Сабатовськїй поручив Лаврівського. На засіданню філософічного віділу 10 січня 1802 р. відчитано письмо Сабатовського і заяву Лаврівського, що обійме суспендуру за 250 злр. річної режунерації²⁾. На основі прихильної оінії філософічного віділу передав консес 26 лютого 1802 р. Лаврівському провізорично суспендуру опорожненої катедри³⁾, а 9 цвітня донїс, що придвірна комісія просвіти затвердила се⁴⁾. Лєогіку, етику і метафізику викладав Лаврівськїй лиш до кінця шк. року 1802/3, бо вже з початком шк. року 1803/4 замкнено в Інститутї I рік філософії, а з початком 1804/5 і II рік⁵⁾.

З кінцем 1802 р. перестав урядувати консес і на основі цісарського декрету з 22 жовтня 1801 р. вибрано наново директорів студій⁶⁾. Тим чином привернено автономію академічного сенату, але тільки в частині, бо вибрані зпоза університету директори перебрали на себе всі атенди деканів, а навіть багато справ сенату. Тому що з огляду на численні домаганя центрального правительството носило ся з гадкою перевести реформу богословських студій в напрямі уменшеня літ науки і стягнення катедр, воно не хотїло обсаджувати опорожнених катедр на стаде і в Інститутї, а то тим більше, що й так уважано їх тільки провізоричними, і з круга Українців підносились голоси за скасованєм їх⁷⁾. За суспендурами промовляла й фінансова сторона, бо суспендам плачено половину платні звичайного професора, або й менше.

Від 1799 р. почали множити ся в Галичинї тайні, польські товариства з антиавстрійськими тенденціями. Центральне правління

1) Proth. fac. phil. 1801, ч. 13 і Proth. Consess. 1801, ч. 1331.

2) Proth. fac. phil. 1802, ч. 23 і Proth. Consess. 1802, ч. 58.

3) Proth. Consess. 1802, ч. 291.

4) Proth. Consess. 1802, ч. 501.

5) Proth. fac. phil. 1803, ч. 31 і Proth. Consess. 1805, ч. 63.

6) Proth. Consess. 1802, ч. 1542.

7) Proth. Consess. 1802, ч. 152 і лист Лаврівського до Ангелловича з д. 28/4, 1802, М. 6.

бояло ся, щоб і урядники до них не належали. Тому вийшов в половині 1801 р. розпорядок, щоб усі урядники виставили реверси, що не беруть участи в ніяких тайних товариствах або стоваришенях¹⁾. Виставили такі реверси і всі богословські професори, значить ся й Лаврівський²⁾. В 1802 р. поручив центральний уряд, щоб такий реверс виставляв кожний урядник на ветуні до служби при складаню службової присяги³⁾. Цікаві ті розпорядки, бо характеризують тодішні відносини. З них видно, що австрійське правительство не довіряло й насланим німецьким і чеським урядникам, які були зовсім від нього залежні.

В шк. році 1801/2 заступав Лаврівський катедру церковної історії з українським викладом, а від 26 лютого 1802 р. катедру логіки, метафізики і етики в українським філософічним Інституті⁴⁾. Логіку, метафізику і етику викладав після перекладеного Лодієм підручника Бавмайстра⁵⁾, або після уживаної в латинським Інституті книжки Федера: „Grundriss zur Kenntniss des menschlichen Willens“ (Gettingen 1785)⁶⁾. Ті самі катедри займав і в шк. році 1802/3.

Основою університету у Львові, оснував Йосиф II при нім і бібліотеку. Зложили ся на неї між иншим і бібліотеки василіянських скасованих монастирів⁷⁾. А що управителі бібліотеки (бібліотекар Брегшнайдер і кустос Куральт), Німці, не знали церковно-славянської ні української мови, то й дивили ся з маловажаєм на монастирські книги й рукописи і продавали їх разом з дублетами купами за безцін на ліцитаціях⁸⁾. Відбулись такі ліцитації в 1791, 1795 і 1803 р.⁹⁾ Ще на гімназійній лавці мав Лаврівський бібліоманську жилку, а під впливом книголюбца М. Гриневецького став завзятим бібліоманом і живучи дуже скромно, зумів завсігди заощадити собі гріш на купно книжки. З доброї нагоди, якою були згадані ліцитації, користав

1) Proth. Consess. 1801, ч. 729.

2) Proth. Consess. 1801, ч. 869.

3) Proth. Consess. 1802, ч. 495.

4) Positiones Лаврівського і Proth. Consess. 1802, ч. 291 і 501.

5) Оголовський, оп. cit. ст. 51.

6) Finkel, op. cit. ст. 73, 74 і 75.

7) Idem, op. cit. ст. 117 до 125.

8) Jordans Jahrbuch für slavische Litteratur, Kunst u. Wissenschaft. 1846, ст. 368.

9) Fr. Jaworski. Lwowskie znaki biblioteczne (Додаток до Kuryer a lwowsk-oro Tydzień з 24/11 1906 і прот. консеу з р. 1803, ч. 42.

пильно, дешево набував старі друки й рукописи і тим чином клав задалегідь основу під свою богату опісля бібліотеку¹⁾.

Хоч професорам українського Інститута відмовляли професори-Німці місця і голосу на засіданнях виділів і лиш деякі з них внімово доставали того права, Лаврівський брав в 1803 р. кілька разів участь у засіданнях філософичного виділу, як сундент льоіки, метафізики і етики в Інституті. Професори філософичного виділу призначали йому те право, правдоподібно, з огляду на його докторат.

По скасованю I року української філософії, з початком шк. року 1803/4 перестав Лаврівський викладати на філософії і тим самим перестав бути членом філософичного виділу. За те обіймив сундентуру катедр по М. Шанковським. Літом 1803 р. дістав професор морального богословія з латинським і українським викладом М. Шанковський парохію в Городенці²⁾. Обі опороженні катедри почав заступати Лаврівський³⁾, котрий дальше заступав еще катедру церковної історії в богословським Інституті.

Від 1800 р. стреміло правительство з залізною консеквенцією до знищення насадженого йосифінською школою західного лібералізму. Як школа Йосифа завзято його вщиплювала, так школа Франца завзялась вигубити його і захоронити молодіж перед шкідливими течіями Заходу. Школа мала дати молодіжи релігійні і моральні підвалини, вщипити узнане установленого ладу державного і суспільного, виховати на безоглядно послушних і вірних підданих. А що філософична молодіж ломила найбільше дисципліну і переймалась „пагубними“ ідеями, рішила придвірна комісія просвіти декретом з 2 лютого 1804 р. завести на філософії катедру релігії. Професор нової катедри мав обовязок що неділі і в кожде р.-кат. свято давати молодіжи моралізаторські ексгорти. Введенє катедри релігії було, значить ся, вислідом нового напрямку в австрійським шкільництві⁴⁾. Губернія письмом із 1 червня 1804 ч. 21016, поручила філософичному виділови розписати конкурє на катедру релігії, щоб уже в шк. році 1804/5 відбувалась наука. Філософичний виділ визначив реченець конкурсу до 1 серпня і повідомив про се консисторії всіх трех

¹⁾ Вѣстникъ 1852, ч. 21.

²⁾ Лист о. пароха з Городенки в 16/7 1906 (виписки з метрик).

³⁾ Нота сенату академ. з д. 30/10 1810, ч. 256, на просьбу Лаврівського о крилошанство. М. б. і Schem. f. Galiz. 1805.

⁴⁾ Finkel, op. cit. ст. 155, 156 і 162.

обрядів¹⁾. Зі східної Галичини зголосило ся двох кандидатів: суплент морального богословія в українським викладом, префект семинарії Лаврівський і латинський сотрудник і катихит у Львові, Августин Льомкав²⁾. На засіданю філософічного виділу дня 1 серпня дано обом кандидатам клявзурову письменну задачу. Вироби предложив професор Земанчик філософічному директоріатови, а той „circulando“ передав їх усім професорам філософічного виділу до оцінки й назначив день 3 серпня на устний екзамен. Дня 3 серпня зібрав ся цілий факультет під проводом директора філософічних студій, губерніяльного радника Ергля. Обом кандидатам завдано питанє: „Effatum Salvatoris in monte: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum coelorum — quo modo studiosae iuventuti exponendum est? Liberum est Dno Candidato hunc statum vel exegetice, vel per modum exhortationis enucleare“³⁾. Оба кандидати мали виклад на згадану тему. По відході їх піддав директор під голосованє професорів, котрий з кандидатів вивязав ся ліпше. Професори по черзі висказували ся, мотивуючи свої оцінки. Всі признали, що виклад Льомкава був ліпший. На самім кінци озвав ся Ергля. Оцінка його интересна тим, що показує наглядно, як тяжко приходилось людям, вихованим під гаслом „освіченя“, наломитись до нового духа реакції. „Die pauperes spiritu — казав Ергля — sind jene, welche erkennen, dass alles, was sie Vorzügliches oder Gutes haben, ihnen von Gott aus Gnade geschenkt sey, davon sie guten Gebrauch machen sollen. Lawrowski hat den Text von dieser Seite nicht angesehen, sondern nur nach der Mönchsart erklärt. Lomkav that im Anfange seiner Exhortation meistens das Nämliche. Endlich hat er aber doch umgelenkt und die rechte Erklärung gegeben. Sein Vortrag auch vermuthlich wegen der Übung im Predigen besser; der des Lawrowski aber auch gut“, Губерніяльний радник Ергля не міг здержати ся, щоб не зачепити черців, закидуючи Лаврівському „Mönchsart“. По іспиті предложив Ергля письменні вироби кандидатів ще львівській, латинській консисторії⁴⁾. Відтам відіслано всі акти через губернію до придвірної комісії просвіти. Хоч оцінка філософічного виділу випала для Лаврівського й не дуже прихильно, він таки

1) Proth. phil. fac. 1804, ч. 18.

2) Proth. phil. fac., ч. 38.

3) Proth. phil. fac. 1804, ч. 40.

4) Proth. fac. phil. 1804, ч. 52.

одержав катедру релігії, мабуть завдяки заходам Ангелловича. З винятком ексезуїта Гольфельда, інші члени екзаменової комісії були світські люди, що могли б видавати ся нині дивно. Одначе причиною того був декрет придвірний з 20 цвітня 1786 р., який нормував обсаду катедр. Після того декрету кандидат давав докази знання клявзуровим письменним виробом, а метод навчання мав показати в устнім викладі. Оцінку давали всі звичайні професори виділу, при чім звертано більше увагу на педагогічну снагу, ніж на ширину знаня¹⁾.

В шк. році 1804/5 був Лаврівський вже звичайним професором релігії на філософічнім виділі і заступав українську і латинську катедру морального богословія²⁾. Новоіменований професор релігії був наймолодшим членом збору поміж звичайними професорами. Після ухвали академічного сенату з 1785 р. промовляв при отвореню шкільного року звичайно наймолодший в службі звичайний професор до молодежи і публіки, зібраної в обширній бібліотечній сали. З одержанем катедри припало Лаврівському промовити з початком шк. року 1804/5³⁾. Тому що інавгураційні промови підлягали від 1795 р. губерніяльній цензурі, Лаврівський в вересні предложив свою промову губернії до затвердження. В кілька днів звернула губернія апробовану промову і дня 3 падолиста Лаврівський виголосив її на торжественнім отвореню шкільного року⁴⁾. Інавгураційні промови укладаю і виголошувано в латинській або в німецькій мові. Коли промова визначалась гарною формою і займавим змістом, друковано її коштом виділу, до якого належав бесідник. Тодішня інтелігенція львівська дуже цікавилась такими промовами, бо то були неначе нариси поглядів і розпорядків правительства у вишнім шкільництві. Часом наказувала губернія умістити дещо в промові, а счеркувала все, що противилось офіціалним поглядам⁵⁾. Промова Лаврівського не збереглась ані в рукописі ані в друку. Видко, не зробила вражіння і не друковано її. Була вона останною на йосифінськім університеті, бо вже в найближшій шкільній році займив його місце лицей.

¹⁾ Finkel, op. cit. ст. 131 і 132.

²⁾ Нота сенату академ. з д. ³⁰/₁₀ 1810, ч. 256. М. 6. і Schematism. f. Galiz. 1805 і 1806.

³⁾ Proth. Cons. 1804, ч. 63.

⁴⁾ Proth. Cons. 1804, ч. 73.

⁵⁾ Proth. Consess. 1800, ч. 1554.

Декретом в д. 9/8 1804 переніс цісар Франц університет ві Львова до Кракова. У Львові зорганізовано в 1805/6 р. ліцей в 4 студіями: філософічним, богословським, правним і хірургічним. Час науки богословія скорочено до 3 літ. Сенат складався з директорів студій, іменованих цісарем зпоміж світських і духовних достойників зпова ліцея. Директори полагоджували справи своїх виділів, заступаючи деканів¹⁾. — Дальший зворот против Йосифінізму проявився в новім, знаменнім розпорядку центрального правління. Губернія повідомила в 1805 р. сенат, що дійшло до відома найвисших кругів, будьто би много урядників „aus einem sträflichen Aufklärungsdünkel“ не придержувалося постанов св. віри, не вчашало на богослуженя і вважало церкви „nur als profane Unterhaltlokal“. Тому поручила губернія директорам студій і вчителям виконувати точно всі релігійні обовязки й не ширити згіршеня занедбуванем їх²⁾. Оттак постановлено ужити релігії як середника против шкідливих впливів західного лібералізму.

В 1805/6 р. займав Лаврівський катедру релігії як звичайний професор і заступав моральне богословіє в українській мові³⁾. Катедру моральної і пасторальної в латинській мові одержав у літі 1806 р. вірменський священник Богдан Мараморш, що від 1805/6 р. заступав латинську катедру моральної⁴⁾.

Основуючи катедру релігії, правительство постаралося про підручник. Написав його професор релігії на віденському університеті, Фрїнт. Треба-ж знати, що придвірна комісія просвіти найрадше давала апробату учебникам віденських професорів, бо про їх льояльність могла мати на місці найдіпші інформації. Хоч Фрїнт видавав підручник від 1805 р. частями, він одержував апробату і придвірна комісія поручала професорам релігії набувати безпроводочно часть апробовану. В 1806 р. повідомлено урядово Лаврівському, що вже вийшла 2-а часть I-ого тому, а по якімсь часі, що й 1-а часть II ого тому надрукована. Губернія поручила Лаврівському набути згаданий підручник безпроводочно⁵⁾. По уступленю Гюча (Gotsch) опорожнилась на правнім виділі катедра політичних наук і статистики. Хотів

¹⁾ Finkel, op. cit. ст. 153, 160 і Proth. Cons. 1805, ч. 41.

²⁾ Proth. Cons. 1805, ч. 64.

³⁾ Schem. f. Galizien 1806.

⁴⁾ Finkel, op. cit. ст. 166, і Proth. Cons. 1806, ч. 118.

⁵⁾ Proth. Cons. 1806, ч. 53, 153.

дістати її Лаврівський. Здержав його від того Ангеллович, щоб не виставляв ся на посміховище, не маючи правних студій¹⁾. Згадану катедру одержав в 1806 р. Рорер (Rohrer)²⁾.

В 1805 р. став Лаврівський екзамінатором львівської гр. кат. епархії при конкурсних екзаменах³⁾. Ординаріати нерado іменували молодих професорів екзамінаторами, бо не бажали мати при екзаменах людей мало залежних від себе. Професори звертали ся все в зажаленням до губернії і аж під напором покликувано їх до конкурсних екзаменів⁴⁾. З початком 1806 р. мав Лаврівський перепалку з директором богословських студій, вірменським архієпископом Симоновичем. Він зажадав від Лаврівського програми екзаменування. Лаврівський відмовив, заслонуючись тим, будьто би йому не вільно було зраджувати урядової тайни в засідання богословського виділу. Аж на рішуче домагане Симоновича ввoлив його волю⁵⁾.

При кінці 1805 р. почав Симонович заходитись коло перенесення богословських викладів з генеральної семинарії до ліцейного будинку⁶⁾. Мотиви легко відгадати. Управа семинарії мала фактично нагляд і вплив на справи богословського виділу та в разі якої-небудь неправильности вносила зажалене прямо до губернії. В кожній найдрібнійшій справі мусіли директор богословських студій, губернія і сенат порозумівати ся з ректором гр. кат. семинарії, бо в семинарських мурах відбували ся всі богословські виклади. Вірменські і латинські професори і богослови почували себе при переважнім чилі гр. кат. богословів і професорів у семинарії немовби в комірнім. Се очевидно не було по нутру тодішнім латинським і вірменським гієрархам. Симонович, підпираний сильно латинською і вірменською консисторією, розночав сильну акцію против того. Противили ся завзято його заходам ректор Сабатовський, обі гр. кат. консисторії і директори інших студій, бо в ліцейній камениці було за мало убікацій на нові викладові салі. З початком 1806 р. призначила губернія одно крило семинарії на військовий шпиталь, а теологічні виклади перенесено тимчасово до ліцейної салі танців і до

1) Відповідь Левицького в д. 1⁶/₂ 1816 ч. 16. М. 6.

2) Finkel, op. cit. ст. 168.

3) Schem. f. Gal. 1806.

4) Proth. Consess. 1798, ч. 13; 1801 ч. 597 і 1744.

5) Відповідь Левицького в д. 1⁶/₂ 1816, ч. 16. М. 6.

6) Finkel, op. cit. ст. 165.

салі етики¹⁾. По кількох місяцях звернула губернія семінарії заняті військом комнати²⁾. Богословські виклади перенесено знову до семінарії, лиш деякі відбувались дальше в ліцейнім будинку, бо в семінарії остали ся ще військові движимості³⁾. Проти того вніс Симонович відклик до цїсаря, просячи, щоб виклади відбувались в ліцею, доки цїсар не порішить справи⁴⁾. Одначе відклик не мав успіху. Губернія приказала перенести безпроводно всі богословські виклади до семінарського будинку⁵⁾. Остаточно добив ся таки свого й Симонович, бо придвірна комісія рішила 12 лютого 1809 р., щоби з II півроком перенесено богословські студії в цілости до ліцейного будинку⁶⁾. Опороженні комнати в семінарії зайняла знову військовість на шпиталі⁷⁾.

При кінци 1806 р. наступила зміна в управі гр. кат. семінарії. Сабатовський, котрий з початку так щиро займав ся семінарією і Інститутом, почав уже від 1806 р. занебувати ся в обовязках так, що став ся на своїм становищі неможливий. В семінарії підупала карність, бо ректор своїм житєм давав згіршене питомцям. Як спершу був великим прихильником і опікуном українських викладів, так від 1801 р. став завзятим противником їх. В 1801 р. поставив навіть у звідомленю до губернії і придвірної комісії просвіти внесене, щоби скасовано український Інститут. Коли-ж до того прилучили ся ще й неправильности в економічнім заряді, усунула його з ректорства придвірна комісія просвіти рішенем з дня 9 січня 1807, ч. 481⁸⁾. Ректором іменувала перемиського крилошанина Теодора Фединкевича⁹⁾.

По перенесеню богословських викладів в семінарії до ліцейного будинку відбувались там у богословських аудиторіях также виклади погасаючого українського Інститута, але в надзвичайних годинах¹⁰⁾.

В 1806/7 р. заступав Лаврівський катедру морального богословія в українській мові, був звичайним професором релігії

1) Proth. Cons. 1806, ч. 7, 14 і 16.

2) Proth. Cons. 1808, ч. 68, 71, 117.

3) Proth. Cons. 1806, ч. 88.

4) Proth. Cons. 1808, ч. 331.

5) Proth. Cons. 1808, ч. 352, 353, 354.

6) Proth. Cons. 1808, ч. 327 і 1809, ч. 224.

7) Proth. Cons. 1809, ч. 245.

8) Лист Лаврівського до Ангелловича з д. ²⁴/₁₂ 1801. М. 6.

9) Копія згаданого декрету. М. 6.

10) Proth. Cons. 1806, ч. 171.

на філософії і вчив грецької мови, як надобовязкового предмету, богословів „studii latini“¹). З початком 1807 р. старався одержати парохію при Волоській церкві. Підпирав його старани генеральний вікарій Гарасевич. Лаврівський просячи в Ангелловича відпустки з перемиської єпархії, просив у нього й підпертя в управі Ставропілії: „Sądze, iż zostawszy umieszczonym na Parochyi Stauropigialney, stałbym się w wielorakim względzie użyteczniejszym publiczności, niżli dotąd byłem“²). Парохії Лаврівський не одержав. А залежало йому дуже на одержанню її, бо заворушення між філософами, що звертали ся головно против катедри релігії, могли потягнути за собою втрату або завішене катедри.

Як префект студій оставав Лаврівський в безпосередних зносинах з перемиською консисторією, що вважала його своїм довірочним інформатором про моральне поведене і наукові успіхи перемиських питомців у семінарії. Тому інтересував ся Лаврівський особливо перемиськими богословами. В справах, які не терпіли проволочки, зверталась консисторія прямо до Лаврівського. Коли, наприклад, в 1806 р. побільшив цісар число кандидатів до віденського конвікту для кожної єпархії з 3 на 5, перемиська консисторія поручила Лаврівському представити відповідних кандидатів³).

Заснована в 1784 р. генеральна семінарія підлягала безпосередно губернії, а галицький гр. кат. єпископат не мав за Йосифінської ери ніякого впливу на виховане духовних кандидатів⁴). Губернія приймала питомців на внесене ректора й вона рішала в кожній, хочби найдрібнійшій справі. В 1790 р. просили гр. кат. єпископи, щоб цісар віддав семінарію під їх нагляд. Вказували на різні непорядки, які вкрались до семінарії лиш тому, що губернія приймала невідповідних кандидатів, наслідком чого в семінарії не можна удержати карности. Придворна комісія дала єпископам відмовну відповідь. Остав ся дальше „status quo“, ректор був дальше залежним від губернії. На нові ремонстрації єпископату сконстатували губерніяльні комісії дійсно багато недосгач у семінарії, але знову не зарадили

¹ Schem. f. Gal. 1806; просьба о катедру бібл. студ. Н. З. в р. 1819 і нота сенату з р. 1810, ч. 256.

² Лист Лаврівського до Ангелловича з д. 23/2 1807, М. 6.

³ Exhib. sess. перем. конс. з д. 5/7 1806 ч. 1125—1164, ч. 1139/677, М. 6.

⁴ Harasiewicz: Annales: ст. 805.

їм. Губернія дальше управляла семинарією, а маючи на приміті тільки скорє помноженє духовенства з огляду на брак сільських парохів, толерувала недостачі й не зважала на ремонстрації єпископату. Унадок обичайности, що від давна проявляв ся між світськими студентами, не оставав без впливу й на семинаристів і збільшав некарність у семинарії. Положенє семинарської управи було тяжке, бо при щирій воли ректор мав руки звязані. Безуспішними остались представленьє єпископату і в 1803—1804 р. Семинарія ставала ся стайнею Автія. Непослух, пиячченє, а навіть ледаче житє не були спорадичні¹⁾. Непорядки більшали, бо й ректор Сабатовський давав лихий приклад молодежи. Справу санації семинарії проволікала губернія, інспірована головно латинськими гієрархами, які кривим оком дивились на просвітне вихованє гр. кат. духовенства й раді були би бачити дальше гр. кат. семинарію в занепаді. В 1806 р. домагав ся Ангеллович у просьбі до цїсаря²⁾: 1) щоб усунено хиби, які губернія вже передше сконстатувала в семинарії; 2) щоб ректор переписував ся з губернію через консисторію; 3) щоб єпископат мав безпосередний нагляд над вихованєм духовних кандидатів; 4) щоб установлено для них сповідника. Саме тоді став губерніяльним референтом для справ усіх католицьких обрядів д-р Андрій Цайзль (Zeisl), що все дуже ворожо відносив ся до гр. кат. Церкви³⁾. Він почав спинювати й санацію генеральної семинарії. Тимчасом згодилась придвірна комісія на три останні домаганя Ангелловича, а що до першого жадала від губернії звідомленьє. Цайзль розпорядком комісії почув ся глибоко діткнений і розпочав боротьбу з гр. кат. єпископатом⁴⁾. Але наслідком невстипущих заходів Гарасевича і Ангелловича придвірна комісія віддала рішенєм з 14 січня 1808 ч. 39/3 економічний заряд і дисциплінарний нагляд над семинарією митрополитови та визначила на удержанє семинарії 55.300 злр. Губернія мала від тої пори лиш контролю видатків і могла висилати делегатів на екзамени. Гр. кат. єпископат добив ся того, чого бажав. Ніхто вже не міг вступити до семинарії, кого не приймив єпископ. До єпископа належав вибір кандидатів і право усуненя з семинарії непридатних до духовного стану. Переписку з губернією

¹⁾ Exhib. sess. перем. конц. з д. 5/7 1806. М. 6.

²⁾ Harasiewicz: Annales ст. 767.

³⁾ Harasiewicz: Annales ст. 803.

⁴⁾ Лист М. Гарасевича до якогось радника в Відні з д. 16/7 1806, в бруліоні. М. 6.

мусів ректор перервати. Установлено сповідника, а вибір кандидатів на ту посаду належав до митрополита, котрий рівнож поручав кандидатів на префектів, віцеректорів і ректора. Число префектів збільшено, бо вже кілька літ був лиш один, Лаврівський. В 1809 р. іменовано другим префектом Стефана Матлаховського¹⁾. Санації в семінарії, правда, не можна було відразу перевести, але помалу взяли ся Ангеллович із Гарасевичем до діла і не безуспішно. Уже 1809 рік показав, що санація поступила наперед, бо навіть при заворушеннях підчас одномісячної польської влади зуміла управа удержати семінарію в карности.

Роки 1806 і 1807 принесли ліцейним професорам, а головно філософічним, много клопотів і неприємностей. Тому що справа вяжуть ся з особою Лаврівського, зображу її обширнійше.

Уже дуже скоро молодіж філософічного віділу і академічної гімназії, сполученої зразу з університетом, а потім з ліцеєм, почала вести ся за свобідно, бо була наділена привилеями академічного горожанства на рівні з богословами, правниками й медиками. В 1797 р. наказала губернія суворо унікнути студентів за неколко крики²⁾, а в 1801 р. зложила окрему комісію для уложеня дисциплінарних приписів. До комісії входили ректор, 2 члени консеусу і 2 члени сенату. Проект мала комісія переслати губернії³⁾. Правдоподібно скінчила ся справа на нічім, бо в 1804 р. префект гімназії і педель жалували ся, що молодіж гімназії нищить по варварськи шкільні знадоби⁴⁾. Тому поручила губернія доносити мерщій про всі нарушеня шкільної дисципліни⁵⁾. До того часу одначе сваволя молодежи не прибирала грізної форми. Тимчасом потягнула за собою реакція против освіченя заострюване шкільної дисципліни. Помалу й послідовно вводила ся у шкільництві система, якої цілею було впокувати в молодіж безумовний послух для світської і духовної власти. Наміри правительства в тім згляді висказав канцлер гр. Роттенган, предісатель ревізійної комісії просвіти, в меморіалі надрукованім 1804 р.: „Школи — каже він — стались агітаційними, а не виховними заведеннями: хлопець переймаєть ся вже в гімназії релігійною і політичною вільнодумністю, яку описля

1) Schem. f. Gal. 1809.

2) Proth. Cons. 1797, ч. 8.

3) Proth. Cons. 1801, ч. 8 і 11.

4) Proth. Cons. 1804, ч. 15.

5) Proth. Cons. 1804, ч. 98.

розвивають філософія, право, а навіть теологія. Тому належить завести в школі свого рода державну поліцію та зважати більше на моральне й релігійне вихованє молодежи і тим чином хоронити її перед шкідливою вільнодумністю та иншими посторонними впливами¹⁾. Одначе уряд Франца сам собі суперечив. Зладжені в вільнодумнім дусі шкільні підручники з йосифінської доби уживали ся дальше в школі, а змаганя вчителів, що були обовязані придержуватись тих підручників, не могли охоронити молодежи перед вільнодумністю. В Галичині причинились до того ще й сучасні політичні події. Надії на відбудованє Польщі Корсиканцем находили сильний відгомін серед польської молодежи, а до розполітикованя її причинались тайні товариства з протидержавними стремліннями. Тим тяжше приходило ся молодежи навикати до що раз суворійшої карности. Дня 14 червня 1806 р. прийшло між філософами до острих сварок і грізних бійок „cum scandalo publico“²⁾. Занепоковна губернія поручила ще того самого дня академичному сенатови вибрати комісію в ціли прослідження справи. До комісії ввійшли: професор релігії Лаврівський, професор історії Ценмарк, професор математики Гольфельд і професор фізики Ільойзнер. Провід поручено Лаврівському. Другого дня Лаврівський предложив комісійне звітмленє про заворушеня не лиш філософічному директорови Ертлеви, але й богословському Симоновичеви, бо в заворушенях брали участь і філософи-семинаристи. Молодіж не вшанувала і дому божого, бо кустос повзуїтського костела, в котрім відбували ся богослуженя для ліцейної молодежи, Мікулінський просив у серпни 1806 р. через сенат Лаврівського, щоб за його впливом слухачі філософічного виділу відкупили понищену утвар³⁾. Сенат поручив Лаврівському висказати свою гадку. Що було причиною червневих заворушень і як полагоджено справу, не записано в актах. Правдоподібно вжито репресій, бо 12 листопада 1806 р.⁴⁾ з невідної причини устроїли філософи І року розрух перед класою професора догматики Гриневецького. На зажаленє його зарядила губернія слідство, але що проводирів розруху не висліджено, то уділила догани Гриневецькому, як колиб студентський розрух був наслідком його лагідности й по-

¹⁾ Finkel, op. cit. ст. 156 і 157.

²⁾ Proth. Cons. 1806, ч. 89.

³⁾ Proth. Cons. 1806, ч. 104.

⁴⁾ Proth. Cons. 1806, ч. 179.

блажливості¹). В січні 1807 р. довіс губернії Ценмарк, що в сали льотіки (I року філософії) полоmano лавки²). В марті повторились заворушення між філософами I року³). Студенти знищили катедру, піч і вікна. Виклади на I році перервано і розпочалось довге слідство, бо губернія наставала на висліджене виновників бунту⁴). Ще в літі 1806 р. предложив Сяжнович губернії свій проєкт заведеня ліцейної поліції (Liceal-Polizei) до затвердження. Губернія приняла проєкт, але заки його введено в жите, прийшли січневі і мартові заворушення 1807 р.⁵). Показало ся, що треба суворійших середників. Новий проєкт заведеня острійної ліцейної поліції здадив комісар поліції і професор прага, Рорер⁶). Він радив поділити кожду класу на дві групи. Кожду групу мав би наглядати тайно примірний і довірениий ученик. Ученикам належало би заборонити ходити з костюрами. Студії відділювалось би стінами, а при экзаменах наглядали би празительственні комісарі. Сенат передав проєкт Рорера директорам студій до оцінки й на основі її рішив, що проєкт не до принятия. Від себе предкладав сенат тільки введене фіскусів (fisci). Між тим придвірна комісія просвіти затвердила губерніяльний засуд 4 головних виновників січнявого і мартового „бунту“. Покарано Антона Бжозовського, Петра Венцлавського, Семена Левицького й Осипа Підлісецького виключенем, 14-дневним арештом і зворотом шкоди в квоті 657 злр. 45 кр.⁷). Крім того згодилась придвірна комісія на введене фіскусів⁸). Від тої пори кождий професор вибирав фікусом найліпшого та довіреного ученика, щоб сидів з боку та пильнував порядку в класі підчас викладів. Фікус був цензором співтоваришів.

Часті заворушення нанесли багато шкоди правильному веденю науки; повага і научний уровень заведеня потерпіли сильно. Багато прикростий зазнали й професори філософічного виділу, а між ними Лаврівський. Катедру редіції оснувало правительство нарочно, щоб параліжувати непожадані впливи на

1) Proth. Cons. 1806, ч. 212.

2) Proth. Cons. 1807, ч. 25.

3) Proth. Cons. 1807, ч. 106.

4) Proth. Cons. 1807, ч. 140.

5) Proth. Cons. 1806, ч. 108.

6) Proth. Cons. 1807, ч. 138 і Finkel: op. cit. ст. 172.

7) Proth. Cons. 1808, ч. 1.

8) Proth. Cons. 1808, ч. 25.

молодіж, а між тим уже в другім році існування її вийшов розрив на I році філософії і ціла справа оперлася аж о Відень. Що було причиною заворушень? Можна би припускати, що то була або демонстрація прогив австрійського правительства, або перша проява польсько-українського антагонізму між молодіжю, або — і се найправдоподібнійше — демонстрація проти введеня катедри релігії. Серед заворушень побили філософи Лаврівського. Дізнавши ся про те, Ангеллович хотів жадати від придвірної комісії суворого покараня виновників. Але зажадавши від Лаврівського інформації, одержав виминаючу відповідь: („non possum dicere, quod studiosi me percusserint“), хоч перед Михайлом Левицьким раз отверто заявив, що студенти дійсно побили його. Ангеллович відступив від наміру¹⁾. А про Лаврівського треба сказати, що поступив дуже розважно. Бо колиб Ангеллович стягнув був суворі кари на виновників, то заворушення прогив катедри релігії і особи Лаврівського не уставалиб; а так, завдяки уступчивости Лаврівського, розярене утихомирилось. І хоч капітула взяла йому ту уступчивість за зле, академічний сенат бачив у ній заслугу, тому що Лаврівський своєю непомірною уміркованостю і скромностю дійсно причинив ся до поконання трудностей звязаних із першим запровадженням науки релігії для філософів, а потім для юристів²⁾. Все те потверджувало би тільки, що заворушення були вимірені проти введеня релігії. Молодіж, переймившись західним лібералізмом, вважала введенє релігії ділом обскурантів. Тайні товариства й надії на відбудованє Польщі розбурхали гарячі уми молодежи, а реакція й заострене дисципліни нагромадили ще більше пального матеріялу. У введеню катедри релігії, ексгорт і примусового вчання до костела бачила молодіж тільки дальше звено в ланцюху реакційних середників, який мав спутати зовсім свободу духа, голошену західним лібералізмом. Молодіж виступила до боротьби з реакцією, а що не все згідно, то вибухали й між нею самою при всіх заворушеннях сварки і бійки. Партія горячийших мала одначе перевагу. Бучі звертали ся радше против реакційних розпорядків правительства, ніж против особи Лаврівського, бо сам він був лагідний і не провокував нікого. Розярене між молодіжю мусіло бути вже крайне, коли вона навіть Лаврівського чинно зневажила. Суворе покаранє провудирів „бунту“ й уступчивість Лаврівського здержали дальші бучі.

1) Відповідь Левицького з д. 16/2 1816, ч. 16. М. 6.

2) Нота сенату з д. 30/10 1810, ч. 256. М. 6.

В 1807/8 р. викладав Лаврівський релігію на філософії, вчив богословів надобовязково грецької мови, заступав моральне богословіє в українській мові і обіймив як звичайний професор еще й катедру пасторальної з польським викладом¹⁾. З катедрою пасторальної було так. При переміні Йосифінського університету на ліцей наступила кумуляція богословських катедр. Професор морального богословія мав після нового плану богословських студій (з $\frac{8}{2}$ 1804) вчити також пасторального богословія і катихитики²⁾. А що така кумуляція була шкідлива для науки, то завдяки заходам Симоновича розділено катедри морального і пасторального богословія. Від 1806/7 р. займав обі катедри „studii latini“ Богдан Мараморош. Придвірна комісія просвіти, прихилившись до бажання Симоновича, поручила сенатови розписати до 31 липня 1807 р. конкурс на катедру пастирського богословія і катихитики з платнею 600 злр.³⁾. Станув до конкурсу й Лаврівський. Але він займав як звичайний професор катедру релігії і не міг дістати нової катедри без нової кумуляції. Проворний Лаврівський порадив собі. Як лиш вийшов учебник релігії Фрінта, зобов'язався зладити й надрукувати латинський переклад для вжитку галицьких шкіл. В 1807 р. переклад не був еще готовий. Лаврівський у поданку о катедру пасторальної просив дозволу на задержане катедри релігії, щоб мав при чім занятись обіццям перекладом⁴⁾. Придвірна комісія просвіти прихилилась до просьби Лаврівського⁵⁾. Хоч ніхто потім і не бачив перекладу Фрінтового учебника, Лаврівський задержав обі катедри й на дальше⁶⁾. Викладати пасторальну почав аж на весні 1808 р., бо в семінарії були еще військові дивижности⁷⁾. Основою викладів пасторальної був спершу ще підручник Гіфтшица в польським перекладі М. Скородинського.

Занепад шкільництва в наслідок довгих воєн і недостачі фондів спонукав цїсаря до відновлення придвірної комісії просвіти (якийсь час була ревізійна комісія просвіти) і до всіх коронних країв вислано комісарів, щоб розслідили на місци стан шкіл і предложили внесеня до поправи їх. До Галичини в жовтні

1) Нота сенату з д. $\frac{30}{10}$ 1810, ч. 256. М. 6. і Schem. f. Gal. 1808.

2) Finkel: op. cit. ст. 157.

3) Proth. Cons. 1807, ч. 309.

4) Відповідь Левицького з д. $\frac{16}{2}$ 1816, ч. 16. М. 6.

5) Proth. Cons. 1807, ч. 309.

6) Відповідь Левицького з д. $\frac{16}{2}$ 1816, ч. 16. М. 6.

7) Proth. Cons. 1808, ч. 68, 71, 167.

1808 р. прибув патер Йоган Йосиф Грuber, референт важних справ у придвірній комісії, а пійзнійший сольногогородський архієпископ. Звиджував він усі школи і виховні заведеня¹). Зявився і в гр. кат. семінарії в товаристві Ангелловича, Мих. Гарасевича і професорів богословія. Всі богослови зібрали ся з настоятелями в авли. Грuber бажав пізнати уровень знаня їх і поступ у науці. Просив професоріз, щоб перепитували. Прийшла черга й на професора пасторальної Лаврівського, котрий викладав пасторальне богословіє нісля звичаю прийнятого від заснованя університету по польськи для теологіів „studii latini“. Несвідомий польської мови Грuber просив Лаврівського, щоб питав по латинськи або по німецьки. Просили його й інші професори і сам Ангеллович. Одначе Лаврівський уперся („quaestiones lingua polonica firmari debere“) і не хотів ужити иншої мови. Наступила прикра ситуація, в якій остаточно виратував зібраних Гарасевич, бо почав сам питати по латинськи. Другого дня Лаврівський, правда, перепросив Грубера і оправдував перед ним свою упертість, але Ангелловича й Гарасевича не вдалось йому перепросити²).

З кінцем 1807/8 р. не було вже й українського Інститута³). Останнім професором, що еще викладав по українськи, був суплент морального богословія Лаврівський, бо інші професори (Мохнацький і Мараморош, а може й Іван Гарасевич) викладали по польськи. Минув ся український Інститут, не оставивши по собі й сліду в духовім житю галицької України, бо чужий був для неї викладною мовою. І в літературі минув ся незамітно. Лодий видав, правда, переклад книжки Бавмайстра в помосковщеній мові, а Захаріяевич переклад історії церковної Данненмаєра в церковно-славянській мові, але прецінь обох тих перекладів не зачислимо до української літератури. Поза тим у часі естнованя Інститута не появил ся ні один учебник у його викладній мові, дарма що й губернія звивала професорів до виготовлюваня учебників „in lingua patria“ й ремунеровала їх. І ні одного слова протесту не підніс ніхто против скасованя українських викладів. Таких, якими вони були, Українці не бажали собі, а правительству не залежало на них, бо збільшене число гімназій доставляло вже доволі кандидатів вишко-

1) Finkel: op. cit. ст. 174 і 175.

2) Відповідь Левницького з д. 16/2 1816, ч. 16. М. 6.

3) Schemat. f. Gal. 1809 і 1810; Огоновскій: op. cit. ст. 57; нота севату акад. з д. 30/10 1810, ч. 256. М. 6.

лених у латинській мові. Як спершу витано з одушевленням заведене українських викладів, так потім прийнято з холодною байдужністю скасоване їх, бо Інститут обманув усі надії. Мертва мова і байдужність професорів занастили добрий почин і українське слово на катедрах замовкло. Що-йно в десять літ по скасованю українських викладів озвав ся голос в обороні їх і то з уст одного з гробокопателів. Той сам Гриневецький, що так дуже відпекував ся українських викладів, дораджував Снігурському в часі його побуту у Львові в 1819 р. просити в правительства привернення їх в цілі помноження духовенства. Гриневецький звертав Снігурському увагу на те, що в рідній мові наука лекше набуваєть ся, ніж у чужій, бо Снігурський признавав: „że nic nie iest zbawienniejszego, iak w języku oyczystym uczyć się“, хоч рівночасно й замічував, що „Rząd dla oszczędzania funduszu zaledwie pozwolił by i nam samym w tych okolicznościach, gdzie między łacinnikami iesteśmy, własna nasza polityka o to prosić nie pozwala“. Фальшива амбіція, щоб образоуванем у латинській мові зрівнувати ся з римокатоликами, і гадка, що священники з українського Інститута „są dobrymi parochami na wsi, wszelakoż w naukach drugim wyrównać nie mogą“, здержали Снігурського і Левицького від заходів коло відновлення того Інститута¹⁾.

В 1808/9 р. викладав Лаврівський релігію, пасторальну, катихитику і грецьку мову як надобовязковий предмет для богословів²⁾. Заступав также катедру герменевтики Нового Завіта³⁾ і під кінець шк. року катедру грецької мови на філософії⁴⁾. Крім того обіймав науку релігії на I році права⁵⁾. Греку до філософічних студій впровадила реакція в шкільництві як середник против раціоналізму освічення⁶⁾. В викладах філософів послуговував ся Лаврівський підручниками: „Lectiones graecae in usum auditorum philosophiae“ і „Grammatica patavina“⁷⁾.

Цісарським рішенням з 29 цвітня 1802 р. дозволено монастирям заводити для себе приватні богословські студії після університетського пляну наук, при чім одначе мусіло вчити

1) Лист Снігурського до М. Левицького з д. $\frac{2}{7}$ 1819. М. 6.

2) Schem. f. Gal. 1809 і 1810; нота сенату з д. $\frac{30}{10}$ 1810, ч. 256. М. 6.

3) Нота сенату з д. $\frac{30}{10}$ 1810, ч. 256. М. 6.

4) Finkel: op. cit., ст. 164.

5) Нота сенату з д. $\frac{30}{10}$ 1810, ч. 256. М. 6.

6) Finkel: op. cit., ст. 163 і 164. 7) Idem: ст. 163.

бодай 4 учителів, які мали би апробату від богословського відділу¹⁾. Скористали з того львівські Кармелити, Бернардини і Францискани, а щоб скорше одержати дозвіл на приватні студії, уживали університетських професорів, котрі в вільних годинах вчили за відповідною винагородою. Отворилось для професорів богословія жерело побічного доходу. Лаврівський від 1809 р. аж до кінця 1814 р. вчив у Францисканів і Бернардинів догматики²⁾.

Воєнна буря 1809 р. прошуміла і над львівським ліцеєм, спинюючи на якийсь час правильний хід науки³⁾. З початком року 1809 почалось горячкове оружене й рекрутація. Ліцейних студентів, що виказували лихий поступ у науці, взято до війська⁴⁾. Богословські виклади перенесено до будинку ліцея, а опорожені салі побіч семінарії займили жовнірі⁵⁾. Дня 8 і 10 мая поручила губернія відправити богослуження по церквах і костелах, щоб Бог пощастив австрійській армії⁶⁾. Відбулось богослуження і в церкві св. Юра. Патріотичну проповідь виголосив Лаврівський, в якій представив справедливість і konieczність війни, загірав до витриваня в вірности для династії, кріпив упадаючих на душі й не забув зазначити свого віддання для правительства⁷⁾. Став він речником тодішних почувань усіх Українців. Провідники їх з Ангелловичем на чолі в тій критичній хвилі були по стороні австрійського правління. Ангеллович заманіфестував уже ранше свій австрійський патріотизм брошурами: „Kto jest powodem do wojny Austriya czyli Francya“ (Львів, 1805) і „Uwagi patryoty austr. nad niektórymi artykułami Gazet zagranicznych“ (Львів 1809)⁸⁾. Знаючи львівяльність Лаврівського і проповідницький хист його, він поручив йому виголошене проповіді, з чого Лаврівський вивязав ся знаменито. Проповідь зробила сильне вражіння і не осталась без впливу. Вона, правда, не задержалась, але се певне, що основою її були гадки, висказані Ангелловичем у його брошурах. Та не так склало ся, як бажало ся. По занятю Львова військами поль-

1) Proth. Consess. 1802, ч. 1026.

2) Просьба о катедру студій бібл. Н. З. в д. 4/10 1819. М. б.

3) Finkel: op. cit., стр. 175—178.

4) Proth. Cons 1808, ч. 438.

5) Proth. Cons. 1809, ч. 257 і 271.

6) Proth. Cons. 1809, ч. 278.

7) Нота сенату в д. 30/10 1810, ч. 256. М. б.

8) Finkel: op. cit. ст. 84, потка 1.

ського генерала Рожницького Ангеллович із Гарасевичем дня 9 червня спасли ся утечею. Українське духовенство почало зазнавати напастей. Управа гр. кат. семинарії ледви могла здержувати питомців від сутичок з бундючними жовнірами Рожницького¹⁾. Видко з того, що й молоді питомці трібували виступати против них ворожо. Дня 15 червня зажадало польське правління від професорів ліцея підписаня реверсів послуху й вірности для себе. Але реверси доручено аж дня 19 червня, а вже 20 червня польське військо опускало Львів. Реверси остались не підписані²⁾. Вернув давний лад у Львові. Наука в ліцею знову почала відбуватись правильно, але ще довшого часу треба було, щоб розбурхані уми вернули до рівноваги. Нещевні хвилі за польської влади у Львові пережив і Лаврівський. Всі події, що доторкались семинарії, ліцея і митрополії, ворушили його живо і він, як і всі Українці, з радістю повитав поворот давного правління. Шасливо оминули його прикрости зі сторони польського правління за австрійську лояльність, особливо за патріотичну проповідь.

Рік 1809 з одномісячною польською владою вилічив багато Українців з польонофільства. Мали нагоду побачити той рай, який чекав би їх під постійним польським панованем. Наглядним прикладом того Гарасевич, котрий був до 1800 р. ревним поклонником ідеї відбудованя Польщі. По 1800 р. він уже отряс ся трохи з польонофільства в боротьбі, яку зі Скородинським і Ангелловичом вів против латинської та вірменської консисторії, а від 1809 р. рішучо відвернув ся від Поляків, щиро помагав Ангелловичеви у здобуваню прав для гр. кат. Церкви.

По 1809 р., коли Краків стратив звязок з Галичиною, став львівський ліцей найвисшим научним заведенем у Галичині. Щоб здержати польську молодіж від краківської академії і варшавського ліцея, мусіло правительство подбати про помножене катедр, а вкінци й про відновлене університету. Ішло воно одначе пиняво ізза недостачі фондів³⁾. Правительство знайшло ся по році 1809 в прикрім фінансовім положеню; звернуло ся до жертволюбя підданих, щоб заплатити високу военну контрибуцію⁴⁾. Тоді то прийняв ся й Лаврівський доволі важкого обо-

¹⁾ Proth. Cons. 1809, ч. 304.

²⁾ Proth. Cons. 1809, ч. 318.

³⁾ Finkel: op. cit. ст. 178 і 179.

⁴⁾ Proth. Cons. 1809, ч. 396.

в'язку коллекти між професорами і урядниками ліцея. Як вивязав з того обов'язку, скажемо даліше.

В шк. році 1809/10 був Лаврівський звичайним професором релігії й на філософії на I році права, викладав пастирське богослов'є і надобовязково грецьку мову для теологів, а в заступстві й на філософії, та вчив даліше догматики у Бернардинів і Францисканів¹). Згадані предмети викладав постійно аж до обняття ректорату в 1812/13 р. В жовтні 1810 р. мусів зректи ся префектури в семінарії. В перших днях серпня 1810 р. приїхав до Львова Мартин Барвінський, котрий покінчивши саме богословські студії в віденському конвікті, сподівав ся катедри Нового Завіта. А що він на разі не мав удержання, то консисторія на приказ Ангелловича поручила 15 серпня ректорови Теодорови Мохнацькому, щоб звільнив Лаврівського з префектури і ввів на його місце Барвінського. Ангеллович поступив собі „iure caduco“, бо митрополитови прислужувало тільки право пропонування кандидатів на префектів, а іменувала і усувала їх придвірна комісія просвіти. Тому й Лаврівський не хотів уступити з префектури, ще й загрозив ректорови рекурсом. Ректор, настрашившись, не сповнив приказу Ангелловича. Тоді, одержавши поновний приказ „exekwowania dokoniecznego przymuszony I. X. Ławrowskiemu woli i ochocie rekursowania“, приймив Барвінського тимчасово на харч до семінарії²). Лаврівський побачив, що з Ангелловичем справи не виграє й уступив з префектури. Рішив одначе вже тоді використати свою уступчивість. При кінці жовтня 1810 р. подав ся на посаду крилошанина при львівській консисторії. Академічний сенат замість йому виставляти свідоцтва, переслав консисторії урядову ноту, а губернії звідомлене³). В ноті до консисторії виставив Лаврівському дуже гарне свідоцтво. Директори філософічних, богословських і правних студій згідно виказали, що Лаврівський, займаючи численні і різні катедри, визначав ся „durch gründliche Gelehrsamkeit, unermüdlichen Diensteyer, und frommen, musterhaften Lebenswandel“. Порахувало ся йому в заслугу, що причинив ся до усунення перепон при введеню релігії на філософічним і правним виділі. Сенат похвалив його лояльність,

¹) Нота сенату з д. 30/10 1810, ч. 256. М. 6.; просьба о катедру студій бібл. з д. 4/10 1819. М. 6.; Schem. f. Gal. 1810.

²) Лист Барвінського до М. Гарасевича з д. 22/10 1810. М. 6.

³) Proth. Cons. 1810, ч. 256.

показану в проповіді 1809 р. Вкінці заявив, що Лаврівський став ся гідний найліпшого порученя на посаду крилошанина¹⁾. Поручене сенату не помогло; крилошанства Лаврівський не одержав.

З початком 1811 р. Лаврівський позаходив ся, щоб одержати уряд цензора польських друків. Губернатор довірочно спитав 26 лютого 1811 р. генерального вікарія Гарасевича, чи Лаврівський має потрібне знанє, чи льояльний і чи службові занятя не стануть йому на перепоні. В імені Ангелловича відповів Гарасевич, що Лаврівський посідає відомости потрібні цензорови, для австрійської держави є як найльояльніший, але з огляду на численні катедри, які занімає, ледви чи міг би виконувати обовязок цензора. Вкінці кинув Гарасевич еще й підєвіне на Лаврівського, що його погоня за всякими занятями вдраджує користолюбіє²⁾. Наслідком такого порученя Лаврівський не одержав уряду цензора.

Дня 2 вересня 1811 р. приступив Лаврівський до конкурсу о катедру морального богословія³⁾. Тої катедри Лаврівський не міг дістати, бо занімав її тоді Б. Мараморш⁴⁾. Лаврівський хотів лиш одержати дозвіл на приватне навчанє морального богословія у К^к Кармелитів і справді вже в 1811/12 р. вчив у них того предмету⁵⁾. Брав приватні лекції не з користолюбія. Був то час, коли він справді мусів зарабляти. Роки 1812—1813 принесли Австрії страшний фінансовий крах⁶⁾, який зруйнував матеріально неодного. Потерпіли й учителі ліцея, бо їм, як загалом усім урядникам, виплачувано ремунерації банкцетлями номінальної вартости; що-йно на спеціальну просьбу всіх урядників у Львові рішила губернія задля шаленої дорожні виплачувати в металевій монеті⁷⁾.

Губернія повідомила Лаврівського в осени 1812 р., що придвірна комісія просвіти рішенем з 24 липня 1812, ч. 1419 апробувала підручник А. Райхенберґера п. з. Pastoral-Erweisungen zum akademischen Gebrauch (Відень 1812)⁸⁾. Лаврів-

¹⁾ Нота акад. сенату з д. $30/10$ 1810, ч. 256. М. б.

²⁾ Відповідь М. Гарасевича з д. $16/3$ 1811 з Перегинська в бруліоні. М. б. і лист Гарасевича до Левіцького з д. $5/3$ 1816. М. б.

³⁾ Просьба о катедру студ. бібл. Н. З. М. б.

⁴⁾ Finkel: op. cit. ст. 166.

⁵⁾ Просьба о катедру студ. бібл. Н. З. М. б.

⁶⁾ Proth. Cons. 1812, ч. 389.

⁷⁾ Proth. Cons. 1812, ч. 185.

⁸⁾ Proth. Cons. 1812, ч. 261.

ський зараз переклав його на польське для вжитку студентів, а крім того забажав надрукувати переклад для духовенства всіх трьох обрядів. Ще перед одержанем „*imprimatur*“ від цензури надрукував 1 лютого 1813 р.: „*Ogłoszenie prenumeraty na polskie tłumaczenie dzieła o Teologii pastoralnej*“¹⁾. На просьбу його займались консисторії збиранем передплати по деканатах. Поскладали передплату латинські й вірменські parroхи²⁾. Аж тоді предложив Лаврівський рукопис губернській цензурі до апробати. Губернія переслала його до оцінки консисторії, а консисторія Мартинови Барвінському, що був тоді вже професором біблійних студій Н. З. в лицю. Оцінка Барвінського випала крайно некорисно: „*In hacce versione excerpta parte isagogica fidelitas et claritas, essentialis haec cujuslibet versionis dos, in omni fere pagina desideratur, ut adeo illa, si ita prouti ad praesens comparata est, lucem publicam aspererit, fini suo non responsura, originali suo derogatura, ipsumque sinistro iudicio expositura sit*“³⁾. Лаврівський не одержав „*imprimatur*“. Однак невдачею не зразився. Сама амбіція не дозволяла йому залишити намір. Забрався вдруге пильно до справляння помилок, переглянув точно цілість і з кінцем 1813 р. знову віддав рукопис до цензури. На порученє губернській консисторії передала вдруге переклад Лаврівського до рецензії Барвінському. Друга оцінка була трохи корисніша⁴⁾. Лаврівський дістав від цензури дозвіл на друкованє, але зволікав з ним, бо згодом сам пізнав недоладність свого перекладу, а в додатку мав ще клопоти з друкарями. В 1814/15 р. заступав Лаврівський як ректор семинарії катедру пастирського богословія і тоді сам переконався, що слухачі того буквального перекладу не розуміли. Тому постановив зладити парафрастичний переклад. Дехто почав уже глузувати з перекладу Лаврівського, який одержавши з великою бідою апробату, мав остати ся вкінці „*inter anecdota sui authoris*“⁵⁾. Що сталося опісля з тим перекладом, скажемо дальше.

Дня 28 червня 1813 р. звістила губернській каноніка Михайла Левицького, що цісар іменував його перемиським єписко-

1) Левицький: Бібліографія т. I, ч. 28.

2) Відповідь Левицького з д. $\frac{10}{2}$ 1816, ч. 16.

3) Письмо Барвінського з д. $\frac{13}{9}$ 1813. М. 6.

4) Письмо Барвінського з д. $\frac{27}{1}$ 1814. М. 6.

5) Лист Гринецького і Радкевича до єп. Левицького з д. $\frac{19}{11}$ 1814. М. 6.

пом. На просьбу Левицького Лаврівський уложив йому перший лист пастирський до вірних перемиської єпархії в польській мові. Левицький лиш дещо позмінював у ній, основа осталась незмінена¹⁾. Лист уложений шаблоново й перетиканий густо реченнями із Св. Письма.

В січні 1813 р. поручила губернія ліцейному сенатові збирати між учителями і урядниками ліцея добровільні датки на військові шпиталі й запомоги для інвалідів. Сенат вибрав Лаврівського постійним колектором, бо вчив на трех виділах, а губернія надала йому почесний титул комісара добродійности. Коли Лаврівський в марті 1814 р. став крилошанином і ректором генеральної семинарії, зажадала губернія через сенат від нього виказу складок²⁾. На просьбу Лаврівського львівський магістрат дав губернії виказ, кілька гроша зібраного в ліцею зложив Лаврівський, кому магістрат його передав і де та на що його вжито. По уступленю Лаврівського з професури напливали добровільні жертви слабо і губернія відновила своє порученя з 1813 р. Сенат попросив знову ректора Лаврівського, щоби зволив дальше занімати ся збиранем датків, одначе Лаврівський відмовив ся вже ізза недостачі часу.³⁾

Подаючись в 1813 р. на опорожену посаду ректора генеральної семинарії, Лаврівський заявив, що в разі іменованя його ректором подарує свою бібліотеку митрополничій капітулі. Велика й цінна мала бути вже тоді бібліотека Лаврівського, коли його заява спонукала Ангелловича числити ся з нею⁴⁾. Завдяки тій заяві став Лаврівський в марті 1814 р. крилошанином і ректором генеральної семинарії⁵⁾. Тоді зложив учительський уряд, задержав собі лиш суплентуру катедри пастирського богословія на рік 1814/15⁶⁾.

*

*

*

Шіснайцять літ був Лаврівський учителем і переживав усі ті пережіння, яким за той час улягав університет, а описля ліцей.

1) Брудіон Лаврівського і Левицького. М. 6.

2) Proth. Cons. 1814, ч. 81 і 119.

3) Proth. Cons. 1814, ч. 161, 179.

4) Лист Гарасевича до Левицького з д. 19/1 1816. М. 6. і відповідь Левицького з д. 16/2 1816, ч. 16. М. 6.

5) Proth. Cons. 1814, ч. 81 і Schem. f. Gal. 1814.

6) Лист Гринецького і Радкевича до Левицького з д. 19/11 1814. М. 6.

Шість літ учителював на університеті, а 10 в ліцею. То заступав як суплент, то займав як звичайний професор 13 катедр, а з тих 3 з українським викладом. Вчив на філософічних, правних і богословських виділі. Хоч се були різні катедри, Лаврівський зумів учти різних предметів на повне вдоволене директорів студій, губернії і придвірної комісії просвіти та не одержав за весь час ані одної догани. Після теперішних понять уважали би ми таку кумуляцію й переміну катедр шкідливою монструальністю й доказом поверховного трактованя науки. Не треба одначе забувати, що діялось воно при кінці XVIII і з початком XIX столітя, коли залежало на придбаню широкого, хочби й поверховного знаня й коли університет не мав на цілі розвитку науки, але насаджуване знаня в межах зачеркнених докладно придвірною комісією просвіти. При обсаді катедр зважано більше на педагогічну снагу, ніж на глибінь знаня кандидата і спеціалізацію в однім фаху. Після інгенцій тодішнього правління мав університет продукувати інтелігенцію масово і скоро, бо її тоді в Галичині майже зовсім не було. Про научну працю в нинішнім розуміню й мови не могло бути. Обсяг знаня, що його професор мав подати молодези, обмежували, правда, приписи, але, коли взяти на увагу, що молодіж вступала на університет слабо підготовлена, бо гімназії марнували час головню на вивчене латинської і німецької мови, то випадє признати, що становище професора тоді було доволі трудне. Мусів він знати добре свій предмет у границях шкільного підручника й бути в викладі зручним популяризатором. Крім того забирали йому багато часу піврічні экзамени, а брак карности у молодези, лихе уміщене аудиторій й переповнене їх та недостача добре уладженої бібліотеки тільки спинювали правильний хід науки. Всеж таки й при тих усіх невгодах спосібніші одиниці поміж студентами і професорами вибивались понад пересічну міру і пильною приватною лектурою доповнювали своє знане. Навіть твори західних вчених, що їх жиди-пачкарі потай від цензури перепачковували, можна було у Львові набувати.

Як Лаврівський учителював серед тяжких обставин, свідчить признане безпосередних властей. Визначав ся він після їх оцінки: „durch gründliche Gelehrsamkeit, unermüdlichen Diensteyer und frommen, musterhaften Lebenswandel“. Широке знане придбав собі Лаврівський пильною лектурою. Ще як

відзначаючий ученик гімназії читав завзято, що лиш під руки попалося. Не закинув лектури і в часі вчительованя. Тоді й поклав основу під свою багату бібліотеку.

Серед учителів зазнавав Лаврівський загально поважання, хоч приятелів не мав¹⁾. Не так то й легко було в тій товпі, вібраній з різних закутин німецьких країв, здобути собі приязнь. Хоч протоколи сенату і консесу повні взаїмних обжаловань більшої часті професорів, Лаврівський там не фігурує. Він зражував собі професорів головно своїми відмінними думками про всякі справи²⁾. Богословські-ж професори не могли йому простити кумуляції катедр³⁾. Він одначе катедри обіймав легальною дорогою, очевидно заслугуючи на них, бо протекції не мав. Молодим кандидатам не замикав дороги до катедри, бо про обсаду катедр рішав конкуре на основі педагогічної снаги і знаня кандидата без огляду на вік і інші обставини. Заміти против Лаврівського мали жерело в зависти.

Поважанє і вплив мав Лаврівський также серед молодежи⁴⁾. Занімаючи-ж через дванайцять літ посаду префекта в семинарії, не мав ні разу непорозумінь з ректором. Сабатовський, Фединкевич і Мохнацький були все вдоволені з нього.

Пера спробував перший раз, пишучи в 1801 р. свої докторські „Positiones“. Потім 1804 р. виступив з інавгураційною промовою. Визначаючи ся проповідницьким талантом, укладав проповіді, які хоч і не друковані; мали свою славу, на приклад, патріотична з мая 1809 р. По 1806 р. забирав ся до написаня історії українського народа („de conscriptione historiae gentis ruthenae multa locutum esse“). Визничив навіть у Ангелловича багато книжок в тій ціли. Але минуло кілька літ, а Лаврівський ані історії не написав, ані не віддавав книжок Ангелловичеви. Аж на домаганя його („urgentia mandata a Sua Excellentia“) звернув їх⁵⁾. З подібним результатом трудив ся від 1806 р. над зладженєм учебника релігії Фрінта. Наслідком того дивили ся його товариші на той труд Лаврівського як на маневр ужитий в ціли одержаня катедри⁶⁾.

¹⁾ Відповідь Левицького з д. $16\frac{1}{2}$ 1816, ч. 16. М. 6.

²⁾ Відповідь Левицького з д. $16\frac{1}{2}$ 1816, ч. 16. М. 6.

³⁾ Ibidem.

⁴⁾ Нота акад. сен. в д. $30\frac{10}{10}$ 1810, ч. 256.

⁵⁾ Відповідь Левицького з д. $16\frac{1}{2}$ 1816, ч. 16. М. 6.

⁶⁾ Ibidem.

В 1813 р. написав Левицькому перший лист пастирський. Йому-ж обіцяв по 1813 р. написати малий катехизм („elaborationem catechismi pro instructione parvulorum“). Але даром сподівались того катехизму. Катехизм написав Могильницький, а Лаврівському не пощадив Левицький догани: „quod Idem multa promittere, nihil autem dare consueverit“¹⁾. По 1812 р. забрався Лаврівський перекладати пасторальну Райхенберґера („Postremo ingenti clamore annunciativum Idem traductionem“)²⁾. Але знову не мав щастя.

Як бачимо з того огляду літературних підприємств Лаврівського, він багато починав, а мало що викінчував. Яка ж тому причина? До літературної праці не ставало Лаврівському при накопиченню занять часу, не ставало йому й відповідного підготовлення. Забираючись до якого твору, бажав опрацювати його основно, але пересвідчивши ся в короткім часі про свою безсильність, покидав почате і відкладав на пізніше. Потім робив собі інші проєкти, й забував попередні.

В українськїм Інституті був Лаврівський одним з останних учителів. Від 1798 до 1808 р. все викладав по українськи і не пійшов за прикладом Гарасевича, Левицького, Мохнацького, що вводили в викладах польську мову. В суспільнім житю брав у тій добі малу участь. Не мав і на те часу...

Численні занятя були мабуть також причиною, що в продовж 16 літ ані разу не сповняв уряду декана. В силі віку, бо в 40 році житя, опустив університет.

II.

Коли Лаврівський в марті 1814 р. став ректором, належали до семинарської управи: 2 віцеректори Іван Гарасевич і Іван Фредерович, сповідник Захар Попель і 2 префекти студій, д-р Мартин Барвінський і Осип Ярина³⁾. Мешкаючи в каменниці Францисканів, Лаврівський тоді доходив до семинарії. Аж на виразний приказ Ангелловича⁴⁾ переніс сі туди.

Зараз на початку ректорства Лаврівського заманіфестувала семинарія свій австрійський льоялізм із нагоди візду монархів до Парижа. Дня 17 цвітня 1814 р. вечером ілюмінували ци-

¹⁾ Ibidem.

²⁾ Ibidem.

³⁾ Schem. f. Gal. 1814.

⁴⁾ Лист Ангелловича до М. Гарасевича з д. ¹⁰/₇ 1814. М. 6.

тожці семинарський будинок і церкву. Величаво освітили вежу й умістили на ній великий транспарент з написом: („Francisco I — Imperatori Austriae etc. — Patri patriae — Victori — Seminarium generale Leopoliense R. G. C. — devotum — fidele — gratum“; на другім транспаренті виднів напис: „Foederatis Monarchis — et — Principibus — gloria et gratitudo“. В церковних вікнах ясніли прикрашені різнобарвними лампами цісарські ініціали, а в вікнах семинарського будинку уміщено транспарент з подякою польному маршалкови, кн. Шварценбертові. На другий день відправив Лаврівський з віцеректорами при участі цілої семинарії богослуженє в церкві св. Юра за побіду і здобуте Парижа союзними військами¹).

Маніфестацію устроїв Лаврівський випереджуючи всіх, без відома і дозволу дирекції поліції і губернії; була вона несподіванкою для цілого Львова²). Наслідком того дирекція поліції видала в маю порученє, щоби про всякі патріотичні маніфестації повідомлювано її наперед³). Лаврівського ж стрінула догана від Ангелловича за те, що устроївши на власну руку ілюмінацію семинарії, подав опис до „Lemberger Zeitung“⁴). Ангеллович побоював ся, щоб губернія не взяла йому і Лаврівському за эле, що як приватна сторона з власної ініціативи скорше заманіфестували свій австрійський патріотизм, ніж представники властей, котрі в уряду до того були обовязані

Та австрофільська маніфестація заслугує на особлившу увагу. Від заснованя консесу (1790 зглядно 1792 р.) попри германізацію жидів переводилась систематична польонізація української молодежи по нормальних і гімназійних школах, в яких учили вже по більшій часті Поляки, а й на університеті польонізаційна струя більшала з кожним роком так, що польська мова

¹) Gazeta lwowska 1814, ч. 32.

²) Львів виступив з ілюмінаціями аж 29 червня на завив свого бурмістра Льоренца Тоді знову Лаврівський ілюмінував своє помешканє. В „Denkbuch für Fürst und Vaterland“ (вид. у Відни 1815) звернено особлившу увагу на його транспаренти, що виражали алегорійно побіду, вигляди на щасливу будучину й чесноти монарха — все з підписаними цитатами в грецьких і латинських авторів і оригінальними латинськими віршами. Транспарентами з підписами прикрасили тоді свої помешканя также Фредерович, Ярина й Барвінський (гл. Василь Щурат: На довітку нової доби. Львів, 1919, ст. 13—15).

³) Proth. Cons. 1814, ч. 145 і 168.

⁴) Лист Ангелловича до М. Гарасевича з д. ¹⁰/₇ 1814. М. 6.

ставалась загально розговірною мовою української інтелігенції. Польський дух і мова обгортали чим раз більше молодшу генерацію Українців. Плекане австрійсько-німецького патріотизму вважали тодішні провідники Українців антидотом против польонізації. На протиставлене їй свого українського патріотизму не могли спромогти ся ті, що недавно тому занапали український Інститут, бо й самі говорили і писали по польськи й по німецьки.

Клопоти з добрами в Галичи і з залізною гутою в Перегинську підорвали до краю здоровле Ангелловича. Лікарі порадили йому виїхати до Карлових варів, але, не маючи на те гроша, він виїхав з початком 1814 р. до Крилоса. По виїзді Ангелловича займав ся пильно його справами щирій приятель і повірник, ген. вікарій Гарасевич. Але тому, що митрополичих справ було більше, то Ангеллович одну з них поручив Лаврівському. Лаврівський одначе не надавав ся до поручень, які вимагали проворности і практичного знання права та ключків австрійської бюрократії. З порученої справи не вивязав ся належно і затруїв останні хвилі життя Ангелловичеви. Роздратований Ангеллович жалував ся Гарасевичеви, що Лаврівський замість справи допильнувати, гадає, що занедбане надолужить оправданями й містифікаціями¹⁾. Чи справді Лаврівський свідомо так тяжко провинив ся, годі на певне сказати. Одначе неприхильні Лаврівському одиниці відгрібували все описля ту справу, щоб йому шкодити²⁾.

Дня 9 серпня 1814 р. помер Ангеллович. На величавім похороні мав Лаврівський гарну, нагробну проповідь, яка була неначе експіанцією за прикрість, заподіяну небіщикови³⁾.

Від часу, як єпископат переймив нагляд і заряд семинарії, губернія радо витягала на верх семинарські неодоладности й видавала будьто з власної спонуки, будьто на жадане єпископату численні розпорядки в цілі усунення недостач. Такі-ж розпорядки видавала й придвірна комісія просвіти. Таких розпорядків багато посиалось від 1808 р. і не можна сказати, що вони були безуспішні. Лаврівський в часі обняття ректорату застав семинарію вже в ліпшій стані. Положене ректора було ліпше, бо мав

¹⁾ Лист Ангелловича до Гарасевича з д. $\frac{10}{7}$ 1814. М. 6.

²⁾ Лист Гарасевича до Левицького з д. $\frac{25}{4}$ 1816, М. 6. і відповідь Левицького з д. $\frac{16}{2}$ 1816, ч. 16 М. 6.

³⁾ Gazeta lwowska 1814, ч. 67.

більшу свободу ділання і більші права. Поміж ним і другими членами семинарської управи вийшло відразу напружене і вони помаду один за другим покидали семинарію. По році покинув префектуру Барвінський, потім Ярина, що обіймив катедру релігії. За їх приміром пішов Фредерович, перенісши ся на канцлерство до Перемишля. Не видержав довго й Попель, бо уступив рівнож по році. Малькогенти (Барвінський і Ярина) розголошували, що Лаврівський зглядом них поводив ся нетолерантно; Фредерович не міг знести його непомірних скрупулів, а Попель уважав себе щасливим, що вярвав ся з його прикрого товариства. Всі згідно подавали, що він зражував усіх своїми словами й ділами¹⁾. Лаврівський був педантом, визначав ся доволі упертою вдачею і кермував ся все лиш своєю волею, не числячи ся з чужою гадкою. Він жадав від підчинених, щоб точно виконували свої обовязки і були безоглядно послужні його приказам. Не такий був попередник його Мохнацький, чоловік уступчивої вдачі, що полишав підчиненим широку свободу. Тож і не диво, що не могли вони привичаїти ся до відмінної тактики Лаврівського і добачували в ній лиш секатуру. Входили при тім в рахунок і особисті упередження. До Барвінського, на приклад, Лаврівський не міг відносити ся прихильно, бо в 1810 р. лиш за його приводом усунув Ангеллович Лаврівського з префектури. Одначе й те не виключене, що Лаврівський спершу за остро поводив ся з усіми. На місце уступивших префектів прийшли І. Честинський і Стефан Теліховський²⁾.

Дня 22 жовтня 1814 р. поручила перемиська консисторія Лаврівському вибір кандидатів з перемиської епархії, які зголошили ся до семинарії, але він просив звільнити його від того обовязку, бо інші занятя займали йому багато часу. За те докоряв йому опісля Левницький, що шукаючи заробітків, не бере собі до серця своїх обовязків³⁾.

Дня 8 вересня 1814 р. заявив Лаврівський, що готов навчати семинаристів української граматики. По скасованю українського Інститута заведено в семинарії науку української мови з konieczности, бо приймаєні кандидати не вміли по українськи читати і писати. Лаврівський добровільно взяв ся вчити їх української й церковно-славянської мови. Обовязував ся рівно-

1) Відповідь Левницького з д. 16/2 1816, ч. 16. М. 6.

2) Schematis. f. Gal. 1815.

3) Відповідь Левницького з д. 16/2 1816, ч. 16. М. 6.

часно вчти тих предметів укінчених богословів, які згодяться ся в пресвітеріяльнім домі при генеральній семинарії до свлячень¹⁾. Приймаючись добровільно такого обовязку, Лаврівський не сподівав ся, що сам плете на себе батіг для своїх противників, М. Левицького і М. Гарасевича. До їх виступлення против Лаврівського притокою були спершу дрібнійші справи.

З кінцем 1815 р. між Лаврівським і семинарським реставратором Гефліхом вийшов згіршаючий спір. Гефліх обжалував Лаврівського перед консисторією за те, що Лаврівський казав собі давати через цілий 1814 рік харч на три особи, хоч одержав заплату лиш за одну особу, і що уладжував на його-ж кошт бенкети. Консисторія зажадала від Лаврівського вяснення. Члени семинарської управи на сесії були тої гадки, що домаганя Гефліха оправдані. Лаврівський противно твердив, що оправдані були його жаданя, бо ректором міг бути й жонатий або вдовець з родиною, а тому й він, хоч і безженний, мав право жадати від Гефліха харчу на тільки осіб, кілько буває пересічно в родині. Таксамо й бенкети обовязаний був улажувати Гефліх, бо-ж ректор мусить прецінь належно репрезентувати свій уряд і не може із свої платні покривати репрезентаційних видатків. Консисторія, видко, признала слушність Лаврівському, бо Гефліх вніс зажалене до перемиського єпископа й митрополита-номіната Левицького. Левицький приказав Лаврівському заспокоїти Гефліха, щоб він своїми наріканями в семинарії перед питомцями і по місті перед знайомими не ширив згіршеня з образою осіб, яких Лаврівський гостив у себе²⁾.

Не обійшлося в 1815 р. й без догани від консисторії й від Левицького за брак нагляду і карности в семинарії³⁾. В виказі укінчених богословів дав ректорат лиху ноту з обичаїв С. Ліхновському. Консисторія не хотіла допустити Ліхновського до свлячень, а він, оправдуючись, покликував ся на те, що за час його студій не було ніякого донесеня на нього. Наслідком того консисторія закинула Лаврівському поблажливість⁴⁾. По чий стороні була вина, не знаємо. Запримітити одначе треба, що Ліхновський лиш один рік оставав під проводом Лаврівського, а за той час Лаврівський не міг еще належно пізнати питомців.

¹⁾ Ibidem.

²⁾ Ibidem.

³⁾ Відповідь Левицького з д. 16/2 1816 ч. 16. М. 6. II. Я.

⁴⁾ Ibidem.

Ворожий настрій Левицького в відношенню до Лаврівського почав проявляти ся вже від початку 1815 р. Перемиська консисторія зробила якісь закиди Лаврівському в письмі з 18 мая 1815 ч. 627. Левицький долучив „ad calcem dicti decreti“ загрозу, що в разі непоправи буде старати ся усунути його з ректорства¹⁾.

Загроза Левицького не була пуста. Озвав ся на неї й М. Гарасевич, що стояв на чолі львівської консисторії. Гарасевич витяг на верх справу пожертвованя бібліотеки Лаврівського для митрополії, тому що Лаврівський свого приреченя не виконував. На порученє Гарасевича консисторія повідомила його, що запис приняла й просила приспішити зреалізоване. Тоді Лаврівський зажадав, щоб йому доручено відданий в 1813 р. катальоґ бібліотеки. Гарасевич, підозріваючи Лаврівського в якихсь хитрощах, поручив дати йому лиш копію катальоґа, а первопис, хоч і непідписаний, задержати. Коли-ж Лаврівський усі устні й писемні візваня до підписаня катальоґа і зробленя формального легату збував нічим, Гарасевич казав акти тої справи зібрати й визначивши Лаврівському реченець, загрозив предложенем актів висшим властям²⁾. Чому Лаврівський не сповнив приреченя, трудно вгадати. Але трудно й припустити, щоб у нього був справді намір зломити його. Тоді він еще не позбув ся аспірацій на висші достоїнства і знав добре, що Гарасевич скомпромітував би його сильно в очах губернії і придвірної комісії, виконавши свою загрозу. Найправдоподібнійше стримувала його від передачі бібліотеки відомість, що не все в ній набуте коректно³⁾.

Ще в 1797 р. побивались передові Українці о дозвіл на заснованє української друкарні, а головно заходив ся коло того Сабатовський. Тоді була пекуча потреба друкарні. Єстувала правда, друкарня при Ставропіїї, але при занепаді Братства не відповідала своїй задачі. Сабатовському залежало головно на друкованю шкільних підручників для українського Інститута. Хоч заходи Сабатовського підпирали обі консисторії і богословський факультет, губернія відмовила просьбі. Справа заснованя

¹⁾ Ibidem.

²⁾ Лист Гарасевича до Левицького з д. $\frac{2}{1}$ 1816 і з $\frac{5}{3}$ 1816. М. 6.

³⁾ В. Щурат: З історії памяток нашої культури. („Діло“ 1913, ч. 278).

друкарні стала ся знову актуальною в часі ректорату Лаврівського.

Дня 1. падолиста 1815 р. вніс Лаврівський просьбу до цісаря о дозвіл на заснованє друкарні при генеральній семинарії. Від ревіндикації Галичини і Володимирії — писав він — поступ наук не приніс сподіваної користи навіть при батьківській печаливости цісаря й губернії та при ревности талановитої молодежи. Головною причиною того брак відповідних друкарень. Шіллер занімаєть ся виключно друкованєм патентів і обіжників, а Шнайдер друкує німецький і польський двотиждєвник. Ставропільська друкарня, котра недавно відшукала свій виключний привилей без огляду на евентуальні шкідливі наслідки його для літературної публики, при своїх внутрішніх недомаганях ледви чи піднесеть ся коли на стєпень досконалости. Друкарні в Перемишли і Тернополи убогі й марні. Наслідком того, на приклад, польська і церк.-славянська Біблія в Галичині така рідка й дорога, що священникови тяжко її докупити ся. Рідко де можна набути книжку морального й катехитичного змісту. Не друкують ся ані проповіді, ані гомілії, а інші книжки теж незвичайно дорогі. Тому й духовенство при браку парохіяльних бібліотек набути в школах і семинарії науку по кількох роках найчастійше забуває. Галицькі учені (Феслер, Гакет, Рорер) мусять друкувати свої писаня в заграничних друкарнях, або резигнують зовсім із наукової праці. Тому й сам петент не міг надрукувати свого польського перекладу пастирського богословія й кількох инших писань. Друкарня, яка давала би духовним і світським людям потрібні й дешеві книжки, а также ставала би в пригоді авторам, є дуже пожадана. Петент готов заложити її власними коштами при ген. семинарії. Зобовязуєть ся на свій кошт удержувати фахового управителя друкарні. Хочє рівнож подбати про німецькі, латинські й польські, а згодом і про церк.-славянські та грецькі черенки й усяке друкарське знадіб'я. Всякий дохід із друкарні обертати-ме на удосконаленє її. Буде під наглядом цензури друкувати не лиш богословські, але й позиточні світські книжки, без огляду на більший чи менший покуп їх. Коли поставить друкарню на бажаній висоті й забезпечить їй відповідний фонд, зробить із неї дар ген. семинарії. Бажав би тільки, щоб та друкарня була названа потім іменем свого основателя й посідала всі права і привилей друкарень університетських і институтських.

Консисторія віднеслась до того проєкту Лаврівського неприхильно. Кридошани (передовсім Гарасевич) підозрівали, що йому влізло в голову „iak wóz siana“ перемиське єпископство, та що він своїм проєктом хоче собі промостити до нього дорогу так, як колись записом бібліотеки до ректорства. Побожував ся Гарасевич, „щоб такий чоловік, від якого ніколи справді не можна сподіватись добра, не втис ся бічними дорогами, як Костецький“ (звісний перемиський єпископ-номінат, котрого остаточно до єпископства не допущено)¹⁾. Консисторія рада булаб сама відкинути просьбу Лаврівського, але щоб надати відкиненню значіння й поваги, переслала її до рішення перемиському єпископови, тоді вже номінатови-митрополитови Левицькому. Той убив проєкт Лаврівського в зароді. Скористав з нагоди і вірний підшептам Гарасевича виписав Лаврівському обемисту проповідь. Просьба — писав Левицький — недопускаєма, бо ректор не покликаний до ставляння таких проєктів. Просьба „нерозумна, нерозважна, арогантна“. Вже у вступі являєть ся такою, коли Лаврівський каже, що від часу прилученя Галичини до Австрії нема в науках того поступу, якого слушно належало би сподівати ся. Як раз від тої пори бачимо в Галичині великий поступ, великий приріст образованих людей, духовних і світських. Сам петент набув прецінь висшу просвіту в галицьких школах того часу. Не має він права кидати каменем на краєві друкарні, забуваючи про їх заслуги. Яких то своїх творів не міг у них надрукувати? Чванив ся, правда, перекладом Фрінта, історією українського народа, катихизмом, перекладом пасторальної, але на чванбі скінчилось. Не винні тому друкарні. Підлер і Шнайдер зовсім слушно не хотіли друкувати перекладу пасторальної, коли петент хотів мати друк за пів-дармо. І зі ставропільської друкарні не виходила ніяка шкода для суспільности. Противно, вона дала церквам тисячі книг, дала школам потрібні учебники. Зреформована скорше відповілаб висшим вимогам, ніж проєктована друкарня петента. Заява, що петент і заложить друкарню власним коштом, пуста, бо відкиж гроша на се набрав? Від батька, вбогого пароха, не міг дістати, коли той батько образував його в семинарії задля вбожества на державний кошт. Коли-ж батько полишив масток²⁾, то нехай петент зверне релігійному фондови кошт свого удержаня в семинарії. Коли хотів

¹⁾ Лист Гарасевича до Левицького з д. $\frac{5}{3}$ 1816. М. 6.

²⁾ Помер д. $\frac{8}{1}$ 1813 в Смільнику.

друкувати переклад пастирського богословія, то оголошував ізза недостатці гроша передплату; на засноване-ж друкарні то вже має фонд. Хиба здобув його кумуляцією катедр, не допускаючи до них інших кандидатів. Колиж таким способом привбирав гроша, то справджуєть ся поголоска, що він, будучи захланним на гроші, брав їх від студентів за добрі ноти, від кандидатів на парохії за конкурсіві экзамени і т. ин. За гріш, що приносить йому нечесть, не повинен хиба закладати друкарню. Не має значіня його заява про евентуальне записане друкарні для ген. семинарії, бо обітниця не додержує. Не віддав еще бібліотеки львівській капітулі. Замість робити семинарії пусті обітницї, волїв би виконувати свої обовязки. Богослови виносять із семинарії найліпші ноти, а нічого не вмють. Хоч уже від давна введена в семинарії наука обрядів і української мови, та хоч науки української мови петент підняв ся добровільно, мають богослови тільки в свідоцтвах добрі ноти, а знати не знають нічого. Писати по українськи не знає ніхто з них, їх читане повне помилок, так що при богослуженю згіршає вірних. Нема й доброго нагляду в семинарії. Богослови не набирають ся там світової оглади, хиба що з дому її виносять. По укінченю семинарії питомці в більшій части не вмють ані ходити, ані стояти, ані говорити, ані старшим пошану віддати. Семинарієву належалоб більше зайняти ся ректорови, щоб не треба його усувати. Вкінци уділяє Левицький Лаврівському таких канонічних упімнень: 1) щоб не чванив ся вченостю, бо її не має; 2) щоб не стояв уперто при своїх гадках, а вислухував і других, бо впертостю та завзятем придбав собі багато ворогів; 3) щоб до гадки інших людей не був байдужний, бо такий стоїцизм чести йому не приносить; 4) щоб не чванив ся своїми ділами. Чванить ся тим, що займав багато катедр, бо не мав на оці пожитку студентів, але чваньбу. Чванить ся багатою бібліотекою, але й сам не знає, які книжки в ній має. Чванить ся лиш тим, що подарує бібліотеку капітулі, бо обітницї не додержав і Ангеловича обманув. Своїми творами нехай не чванить ся, бо з них ні один не побачив світла дня. Таксамо тільки чванив ся, що буде навчати питомців української мови. Щоб почванитись, залучує він усе до своїх подань копицю свідоцтв і вичислює свої 50-літні заслуги. Лиш хвальбу зраджує просьба о дозвіл на засноване друкарні. Між тим не знає ані німецької, ані польської мови, що засвідчує невдачний переклад пасторальної. Нехай отже закине погану чваньбу. За вірець, яким

повинен бути ректор, може послужити йому Ангеллович. 5) Нехай позбудеться скупарства і захланности на гріш. Сю свою пристрасть показав у кумуляції катедр, у погоні за побічними жерелами доходу, в проєкті заснованя друкарні. Про його скупарство свідчать спори з Гефліхом. Нехай отже вистерігається скупарства, жерела всего зла. 6) Нехай старається зеднати собі людей, бо має всюди лиш ворогів. 7) Нехай памятає на слова: „Sacerdotes tui induent veritatem“ і передасть приречену бібліотеку митроп. капітулі. 8) Нехай покінчить переклад пасторальної. Словами: „exuat veterem, induat novum hominem“ кінчить ся письмо Левицького¹⁾. Вислав його Левицький до Гарасевича, а Гарасевич поручив передати Лаврівському за посвідкою одержаня.

Гарасевич побоював ся, що Лаврівський готов вислати просьбу прямо до цісаря з номиненем консисторії. Тому збирав еще дальше закиди против нього²⁾. Та воно вже ні на що не придало ся, бо Лаврівський закинув зовсім гадку про друкарню. Щоб хоч у часті осолодити Лаврівському гірку чашу, вислав йому Левицький в дарунку зеркало. Еще більше озлив ся Левицький, коли довідав ся, що Лаврівський, прочитавши його письмо, сказав: „ze się z tego wszystkiego śmieje“³⁾.

Мотиви, якими Лаврівський оправдував потребу заснованя ще одної друкарні у Львові, були оправдані. Майже рівночасно з Лаврівським домагав ся ліцейний сенат у губернії і придвірної комісії просвіти дозволу на засноване друкарні та книгарні при ліцею. Дві книгарні (Шнайдра і Піллера) — писав референт сенату — займають ся виключно друком урядових формулярів, оповіщень і часописів, а книгарні спроваджують переважно твори польські і французькі, а дуже мало німецьких. Сам ліцей буде потребувати ще доволі книжок і вже з їх друку зможе удержуватись друкарня і книгарня⁴⁾. Просьби сенату придвірної комісії не узгляднила. Львівські друкарі, маючи за собою губернію, зуміли не допустити до заснованя нової друкарні.

Відповідь Левицького інтересна з огляду на відношеня його до Лаврівського. З кожного реченя пробивається ся ненависть до

¹⁾ Відповідь Левицького з д. $16\frac{1}{2}$ 1816, ч. 16. М. 6.

²⁾ Лист Гарасевича до М. Левицького з д. $5\frac{1}{3}$ 1816. М. 6.

³⁾ Лист Гарасевича до М. Левицького з д. $11\frac{1}{4}$ 1816. М. 6.

⁴⁾ Finkel: op. cit., ст. 201.

Лаврівського. Масть ся вражине, що полагоджуєть ся тут особисті порахунки. Здогад стверджують слова Гарасевича: „Jeżeli X. Ławrowski o drukarni podał pismo, to zrobił krok namiętniejszy — i dał nam powód, że się musi o nim powiedzieć wszystko“¹⁾. І справді, в відповіді Левицького знайшли ся навіть очевидні силетні на Лаврівського. Левицький зненавидів Лаврівського ще тоді, як оба були вчителями, за те, що спосібности Лаврівського більше цінено. Кривим оком глядів Левицький на те, як Лаврівський збирав багату бібліотеку і щадив гріш, якого в Левицького все було за мало. Обурювало його дуже, коли крилошани (Гарасевич і ин.) доносили, що Лаврівський не слухає консисторії і його приказів. Ледви Левицький покінчив довгу боротьбу з номінатом на перемиське єпископство, І. Костецьким, як нараз виступив ненависний Лаврівський з просьбою прямо до цїсаря о дозвід на заснованє друкарні. Гарасевич, маючи всю надію, що по поваленю Костецького не мине його єпископська катедра, налякав ся, щоб Лаврівський не звернув на себе уваги правління і не втис ся бічними дорогами. Остерігав задалегідь Левицького, що Лаврівський іде „dziś w ten sam trop o Biskupstwo, iak biblioteką o Rektorstwo“ і радив мати на поготівлі все, чим би можна його заходи спараліжувати. Побожував ся того самого й Левицький. Він бажав видіти єпископом у Перемишли особу, яка у всім далаб собою кермувати, а Лаврівський не був такої вдачі. Такі причини зложились на те, що Левицький не допустив до заснованя друкарні при семинарії.

Зробив Лаврівський, правда, тактичну похибку, пишучи як „allerunterthänigst Gefertigter“ в просьбі до цїсаря про малий поступ наук від часу ревіндикації Галичини. Хоч і назвав причиною того недостачу друкарень, одначе посередно вказав на недбайливість правління, бо ще в 1797 р. добивались Українці безуспішно дозволу на заснованє нової друкарні. Закиди Лаврівського під адресою львівських друкарень оправдані. Доказом того майже рівнозвучний висказ ліцейного сенату в просьбі о заснованє ліцейної друкарні. Левицький добре знав про зле уладженє і перетяженє львівських друкарень від Могильницького, котрий мав великі клопоти з друком шкільних підручників у Піллера²⁾. Про ставропілійську друкарню сам Левицький каже,

1) Лист Гарасевича до М. Левицького з д. $\frac{5}{3}$ 1816. М. 6.

2) Лист Могильницького до М. Левицького з д. $\frac{16}{3}$ 1820. М. 6.

що вона знаходить ся в занепаді. Лаврівський виступив против заходів Ставропіїї в цілі одержаня „privilegium exclusivum“ і заявив, що з того моглиб вийти шкідливі наслідки для літературної публіки. Левицький перекутив той висказ так, будьто би Лаврівський сказав, що із ставропіїїської книгарні вже вийшли якісь шкоди для публіки. Надії Левицького на улїпшени в тій друкарні були безпідставні. В р. 1829 Снігурський купив друкарню в Перемишли, бо ставропіїїська не давала добрих друків, ані світських, ані церковних¹⁾. Про закид, що Лаврівський не повинен мати гроша на друкарню, скажу на иншім місци. Справді слабою стороною Лаврівського було, що не виконав приречени в справі бібліотеки. Але Левицький в справі друкарні міг заждати, щоби пропозиція Лаврівського не була написана „verbis ambiguis“, двозначно, але рішучо і ясно. Тим часом він чіпав ся всего, щоб лиш доказати, що просьба Лаврівського недопускаема.

В відповіді на просьбу о дозвіл на засноване друкарні вилаяв Левицький Лаврівського й за переклад пастирського богословія Райхенберґера. Парохи, що зложили передплату, жалувались перед Левицьким, що вже четвертий рік минає, а перекладу ще не одержали. В жовтні 1815 р. упімнув Левицький Лаврівського через архидіакона Давидовича. Лаврівський оправдував ся, що за гроші з передплати купив папір і він уже два роки лежить, бо Шіллер не може забрати ся до друкованя пасторальної, друкуючи для тернопільського округу обіжники, а в Шнайдра черенки збиті друкованем часописів. Пасторальна мала друкувати ся в Перемишли²⁾. Одначе ще при кінци 1815 р. працював Лаврівський над парафрастичною перерібкою II части. Левицький 16 лютого 1816 р. закинув йому, що не друкарі, але його захланність і скупарство спричинили опізнене друку, бо сам собі закупивши папір, добивав ся у друкарів друкованя пасторальної за дуже низьку ціну. Левицький рішучо візвав Лаврівського, щоб надрукував переклад і розіслав передплатникам, бо в противнім разі приневолить його до звороту предплати³⁾. Але все даром. Лаврівський мабуть сам позвертав передплатникам гроші, бо Левицький не упоминав його більше, хоч

¹⁾ Ю. Желеховскій: Іоаннъ Снігурскій, его жизнь и дѣятельность въ Гал. Русс. Львовъ 1894, ст. 40 і 41.

²⁾ Лист Лаврівського до М. Левицького з д. ¹⁹/₁₀ 1815. М. 6.

³⁾ Відповідь Левицького з д. ¹⁶/₂ 1816. ч. 16. М. 6.

пасторальна й не вийшла. Бібліограф Левицький згадує про неї. Інформував ся у крилошанина М. Малиновського, котрий йому заявив, що Лаврівський не встиг надрукувати пасторальної задля невідомих причин¹⁾.

Ізза харчу повставали в 1816 р. в семінарії все-якісь заворушення. Консисторія підозривала, що сам Лаврівський зі своїми братами веде заряд кухні під фірмою кухаря І. Савицького, котрий тільки десь-колись показував ся. Обжаловував Лаврівського й віцеректор Вен. Левицький о нечисту справу з доставою дров²⁾. В. Левицький очернив Лаврівського мабуть із мести, бо не можна припустити, щоб так досвідний і проворний чоловік, як Лаврівський, пускав ся на обман під оком неприхильного собі віцеректора. Ворожі Лаврівському крилошани постановили скористати з нагоди і завдати йому рішучий удар. Консисторія мала вже готовий вирок на нього: „*censuram suspensionis ab officio ordinum Sacrorum*“³⁾. Плян був обдуманий зручно. Суспендоване булоб підірвало зовсім повагу ректора; скомпромітований він мусів би був уступити з семінарії, хочби й оправдав ся. Одначе йому вдало ся ще в пору зашахувати своїх ворогів. Видячи, що консисторія рада би його втопити в лижці води, попросив державну бухгалтерію, щоб ненадійно перевела обрахунок економічного заряду в семінарії⁴⁾. Около 25 цвітня те сталося; не виказано в заряді найменшої неправильности. Мусіла й консисторія здержати ся з суспендованем і плян зломана Лаврівського розбив ся.

Ще більшим завзятем запалали крилошани, добачивши в покликуваню бухгалтерійного уряду змагане Лаврівського до незалежности від консисторії⁵⁾. Після статутів капітули з 1813 р. належав ся соборному крилошанови, хоч би був ректором семінарії, голос і реферат на засідах консисторії. Перші два роки користав Лаврівський з того права лиш принагідно, але побачивши, що в консисторії віє для нього неприязним вітром, зажадав з початком 1816 р. від М. Гарасевича місця й реферату для себе⁶⁾. Вчинив те, хоч і нерадо, Гарасевич, але для семи-

¹⁾ Іванъ Е. Левицький: Галицко-Руская Библиографія XIX ст. I. ст. 300.

²⁾ Лист М. Гарасевича до М. Левицького з д. $25/4$ 1816. М. 6.

³⁾ Оправданче Левицького на зажадане М. Гарасевича, Милелевича і Ів. Гарасевича перед пісарем (в бруківі). М. 6.

⁴⁾ Лист Гарасевича до М. Левицького з д. $25/4$ 1816. М. 6.

⁵⁾ Ibidem.

⁶⁾ Лист М. Гарасевича до М. Левицького з д. $19/1$ 1816 М. 6.

нарських справ визначав окремі засідання консисторії й не запрошував Лаврівського до участі¹⁾. Інші члени консисторії буди тої гадки, що Лаврівському не прислугує право участі в засіданнях консисторії, бо як ректор він підчинений їй. Коли-ж губернія рішенням з 12/1 1816 ч. 959 заборонила Іванови Гарасевичеві брати участь у засіданнях консисторії тому, що рідний брат його, Михайло, був генеральним вікарієм, крилошани рішили не допустити й Лаврівського до участі в засіданнях. Підозрівали, що то Лаврівський спричинив губерніяльну заборону. Він, не знаючи нічого, невдовзі потім явив ся на засіданю. Тоді всі крилошани накинулись на нього за упір і непослух і під загрозою суспендованя „ab exercitio ordinum Sacrorum“ прогнали з комнати нарад. Сталось те в прияві канцелярійних слуг і консисторських асесорів²⁾. Від того часу не бував Лаврівський на засіданнях консисторії, щоб не наражуватись на подібні наруги.

В літі 1817 р. обжалували Лаврівського перед консисторією два жиди: різник Хуна Фляйшер і продавець віктуалів Яків Більбель³⁾. Жалували ся вони, що реставратор Савицький, не заплатив їм 1500 злр. за доставлені в 1816 р. віктуали. Лаврівський мав ручити за Савицького, бо властивим державцем семинарської кухні був він, а Савицький давав лиш фірму. На тій основі жадали, щоб консисторія приневолила Лаврівського до заплати. Консисторія письмом з 18/10 1817 ч. 2596 візвала Лаврівського, щоб оправдав ся. Рівночасно внесли жиди зажадене й до М. Левицького і той письмом з 1/11 1817 ч. 433 зажадав также оправданя від Лаврівського. Лаврівський прикликав Савицького і той дня 6/11 1817 в прияві другого віцеректора Симеона Вислоцького заявив, що він, а не ректор, був державцем семинарської кухні, і що Лаврівський лиш тому ручив за нього, бо кавція (1000 злр.) була тоді ще чиста. Жиди мали тільки тому чіпати ся ректора, що Савицький на разі не міг заплатити їм⁴⁾. Відпис заяви Савицького долучив Лаврівський до свого оправданя⁵⁾. Левицький і консисторія мусіли приймити оправдане Лаврівського, хоч дальше підозрівали, що він таки був державцем семинарської кухні в 1816 р. Здогад їх не був зовсім безпідставний. Промовляв би за тим факт, що Савицький

1) Ibidem.

2) Бруліон оправданя М. Левицького з д. 22/6 1822. М. 6.

3) Скарга жидів без дати, доручена Левицькому д. 1/11 1817. М. 6.

4) Відпис заяви Савицького. М. 6.

5) Оправдане Лаврівського з д. 17/11 1817. М. 6.

лиш раз на тиждень являв ся в семинарській кухні, котрою управляли брати Лаврівського. Лаврівський, очевидно, хотів дати братам спромогу дещо заробити при семинарії. Але вони не конче добре господарили, бо спричинювали в семинарії „ustawiczne Auftruty ze strony wiktu“, що підкопувало повагу брата-ректора¹⁾. Тому вже в 1817 р. хтось инший обіймив державу кухні в семинарії.

В 1813 р. поручив був Ангеллович семинарській управі вести в неділю і свята питомців на богослуженя до церкви св. Юра, щоби практично пізнавали і вчились обрядів. Весною 1818 р. Лаврівський просив консисторію, щоби звільнила їх від того. Тому що гр. кат. священникам вільно женити ся, — писав Лаврівський — збираєть ся в церкві св. Юра багато всілякого жіноцтва, щоб розглянутись і себе показати. Замість побожної контемпляції в церкві в часі богослуженя відбуваєть ся взаїмна обсервація; питомці роблять крадьки знайомости й під усякими позорами випрошують ся на відвідини, що відриває їх від правильної науки. Миленевич перефорсував на засіданю консисторії своє внесенє, щоб жаданя Лаврівського не узгляднити. Справа оперлась о Левицького. Досліди його в тій справі виказали слухність домагань Лаврівського і при кінци 1819 р. звільнено питомців від участі в святоюрських богослуженях²⁾.

В 1818 р. новопоставлений перемиський єпископ Іван Снігурський поручив Лаврівському, щоби предложив йому виказ (tabellas individuales) перемиських питомців. Лаврівський вчинив те, але з кінцем року не предложив уже виказу перемиських питомців Левицькому. Діткнуло те Левицького і він в листі з д. 29/11 1818 вчинив Снігурському докір, що мішаєть ся в обсяг його ділання, бо до тої пори до митрополита належав безпосередний нагляд над питомцями обох епархій. Снігурський в листі з д. 6/2 1819 (написанім в справі місії в Дальматії) звадив цілу вину на Лаврівського, будьто би він сам не хотів предклати Левицькому виказу перемиських питомців³⁾. Левицький мусів добачити в тім свідоме ігнорованє своєї суверенности і певно не пожалував Лаврівському докорів.

В Перемишли правительство робило приготования до заснованя латинського богословського Інститута (studium domesticum)

¹⁾ Лист Гарасевича до М. Левицького з д. 25/4 1816. М. 6.

²⁾ Бруліон оправданя Левицького на зажаленє крилошан з д. 20/6 1822. М. 6.

³⁾ Лист Снігурського до М. Левицького з д. 6/2 1819. М. 6.

при латинській консисторії. Латинські і гр. кат. ординаріати оглядалися за кандидатами на професорів. Снігурський знав за душевне бажане Левицького позбутися Лаврівського з семинарії. Тому не радив Левицькому пропонувати на професорів Венедикта Левицького і Григорія Яхимовича, що могло би потягти за собою утрату катедр у Львові, а вказував на Лаврівського словами: „Czy nie byłby kto taki, qui promoveretur, ut amoveretur, na przykład w Seminaryum“¹⁾. І Снігурський рад був усунути Лаврівського з семинарії, бо не був вдоволений його семинарською управою²⁾. Левицький охотно згодився на проєкт, а Снігурський переймив на себе завдане намовити Лаврівського, щоб старався одержати катедру в перемиськім Інституті. Дня 4/5 1819 р. був Лаврівський в Перемишлі і тоді вичитав йому Снігурський „verba veritatis“ та порадив перенестися на богословську катедру і канонікат до Перемишля. Лаврівський пристав на те й рішився просити в Левицького трохмісячної відпустки, щоб мати змогу розглянутися наперед у Перемишлі. Завдяки відповідному представленню Снігурського³⁾ одержав її. В часі свого перебування в Перемишлі в маю 1819 р. купив Лаврівський на публичній ліцитації від камери Смільник, Волю Мигову й Лупків⁴⁾. Докладних вісток про те купно поки що не маємо, є лиш уривочні згадки. Всі три посілості купив мабуть за 4000 злр.⁵⁾. Не представляли вони, правда, тоді великої вартости, бо були то майже самі ліси і не було до них доброго доступу, але купно все таки видається за дешеве. Правдоподібно загіпотекував Лаврівський решту належитости на купленім маєтку, бо ще в 1835 р. був він обтяжений довгом до 6000 злр.⁶⁾. Тоді-ж або трохи пізнійше купив Лаврівський в Воли Миговій від шляхтичів Волянських фільварок із шістьма підданими коло церкви за 6000 злр⁷⁾. Вернувши до Львова, не просив уже відпустки, а Снігурського повідомив, що не вдовольняєся самою катедрою без посади крилошанина-проповідника.

1) Лист Снігурського до М. Левицького з д. $\frac{9}{7}$ 1818. М. б.

2) Лист Снігурського до М. Левицького з д. $\frac{13}{10}$ 1818. М. б.

3) Лист Снігурського до М. Левицького з д. $\frac{6}{5}$ 1819. М. б.

4) Лист Снігурського до М. Левицького з д. $\frac{2}{7}$ 1819. М. б.

5) Лист уряду парох. з Воли Мигової з д. $\frac{22}{3}$ 1906. Говорив те 83-літній кривняк Лаврівського, Стетковський, що добре памятав ще Лаврівського.

6) Лист Снігурського до М. Левицького з д. $\frac{14}{4}$ 1835. М. б.

7) Ibidem.

В часі побуту в Перемишлі Лаврівський просив латинську консисторію надати йому катедри пастирського і морального богословія, але обі ці катедри призначено вже кому иншому. Осталась ще катедра біблійних студій Н. З. Щоб її одержати, мусів би був приступити до конкурсу, а того собі не бажав, бо вже, як писав до Снігурського, відвик.

Хоч Снігурський побоював ся, що буде мати з ним не мало мозолі, з огляду на семінарію він таки рішив ся сам, навіть без поданя Лаврівського, запропонувати його „ex officio“ на канонікат у Перемишлі¹⁾. Поки-що вичікували Левицький і Снігурський нетерпеливо поданя Лаврівського. Одначе Лаврівський, хоч у двох листах запевнював Снігурського, що подасть ся, не вносив поданя²⁾. Укінчені богослови з перемиської єпархії говорили Снігурському, що Лаврівський здержуєть ся з поданем, доки правительство не потвердить його закупна. Снігурський побоював ся, щоб Лаврівський не покрутив чого, бо — мовляв — „zawsze on ten sam balanut zostanie“ і „dał się już dosyć poznać ze swey obłądy“. Ще більше стрівожило Снігурського, що Цайзль мав до когось у Перемишлі написати, що Лаврівському треба буде з кінцем серпня приступити до конкурсу, а звісно, що Лаврівський застерігав ся против того³⁾. Успокоїв його що-йно лист Лаврівського, в котрім доносив, що невдовзі сам буде в Перемишлі. Снігурський надіяв ся, що чейже Бог його натхне для добра семінарії⁴⁾. Бажане Снігурського і Левицького вкінци сповнило ся. Лаврівський, надумавшись, рішив ся уступити з ректорства. Просив 4/10 1819 Левицького, щоби прихильно конкомітував просьбу його до латинського єпископа в Перемишлі, Голашевського, в справі катедри біблійних студій у перемиськім Інституті⁵⁾. Рівночасно просив придвірну комісію просвіти надати йому скромну посаду крилошанина-проповідника при перемиській капітулі⁶⁾. Левицький радо підпер обі просьби, а в конкомітації просьби о канонікат 9/11 1819 ч. 99 зазначив, що петент не може виконувати дальше обовязків

1) Лист Снігурського до М. Левицького з д. $\frac{2}{7}$ 1819. М. 6.

2) Ibidem.

3) Лист Снігурського до М. Левицького з д. $\frac{23}{8}$ 1819 і лист із д. $\frac{11}{9}$ 1819. М. 6.

4) Лист Снігурського до М. Левицького з д. $\frac{29}{9}$ 1819. М. 6.

5) Просьба Лаврівського до Левицького з д. $\frac{4}{10}$ 1819. — Просьба його до Голашевського з д. $\frac{4}{10}$ 1819. М. 6.

6) Прот. львівськ. консист. з р. 1819, ч. 99.

ректора ізза тяжкого ревматизму, а вповні кваліфікуєть ся на згаданий канонікат [„quod et meritis et qualitatibus ad consequendum Stallum in Capitulo Premisliensi necessariis instructus sit“¹⁾].

Не дуже радо вносив Лаврівський поданє, бо як ректор користував ся „insigni salario, quali nullus in officio dioecetano constitutus“²⁾, а до Перемишля треба було переносити ся на меншу платню. Між тим заведено вже 24/11 1819 в Перемишлі богословські студії, а Лаврівський ще не мав декрету. Він був певний, що одержить катедру без конкурсу, бо писав до Снігурського, що перед січнем 1820 р. не може виїхати до Перемишля з огляду на шконтр семинарської каси і тому хотів посилати свої записки, щоб о. Михальчик із них міг викладати. Але Толашевський поручив суплентуру катедри біблійних студій Н. З. Кубасевичев³⁾. Тому, що еще не прийшов декрет, Лаврівський остав ся дальше у Львові. Канонію в Перемишлі надіав ся він рівнож дістати, бо саме оперожчилась по Олексі Ступницькім, що обіймив провід місії в Дальмагії, а поки що виїхав з порученя Левицького на Буковину в справі унії.

Поданє Лаврівського було вже дуже на часі. Левицький хотів уже звернутись до придвірної комісії просвіти, щоб його усунула, але в останній хвили здержав ся. Підпер, правда, стараня Лаврівського, але не без того, щоб не обкинути його замітами в листі до якогось радника в Відні з 4/11 1819 р.⁴⁾ Брак йому таки — писав Левицький — при всіх наукових прикметах і остаточно добрих обичаях тої ревности і розваги, якої треба ректорови.

В часі, коли те все діялось, більшість крилошан в наслідок острих перепалок з Левицьким здержалась від полагоджуваня консисторських справ. Тоді Левицький з конечности визначив Лаврівському реферат у консисторії, але з кінцем 1819 р. звільнив його на власну просьбу від участі в засіданнях, бо Лаврівський не міг дати ради обовязкам ректора і консисторського референта. З того часу полишив ся один його реферат у справі народного шкільництва. Замітний він тим, що дає нагоду пізнати погляди Лаврівського на середники до подвигнення

1) Бруліон Левицького з д. $\frac{9}{11}$ 1819, ч. 99. М. 6.

2) Відповідь Левицького з д. $\frac{16}{2}$ 1816, ч. 16. М. 6.

3) Лист Снігурського до М. Левицького з д. $\frac{30}{11}$ 1819. М. 6.

4) Лист Левицького з д. $\frac{4}{11}$ 1819 до якогось радника. М. 6.

народного шкільництва. Ще в часі завзятої боротьби з губернією й лат. гієрархами о українську викладну мову в народних школах, збирали обі гр. кат. консисторії статистичні матеріали з обсягу народного шкільництва. На основі таких матеріалів зладив Лаврівський реферат і поставив на консисторськiм засiданнi 3 липня 1818 р. внесенє, щоби звернутись до губернії в цілі приневолєня деяких доміній болєхiвського деканату до будованя шкiл, а болєхiвському деканови Корецькому і тамошним священникам уділити суворої догани за легковаженє шкiльної справи. Взором для них радиє Лаврівський поставити тих священників, якi, не маючи шкiльних будинкiв, у власних хатах самi вчать сiльську молодiж, як парох Іванкова Антiн Уранович, котрому консисторiя висказала за те горяче признанє. При голосованнi впало внесенє Лаврівського. Рiшено видати лиш відповідний обiжник до духовенства цілої архидієцєзiї. Уложив його Лаврівський, використовуючи гадки висказанi в своїм рефератi¹⁾.

Побiч ректорських заньє Лаврівський полагаджував часами й цензурні справи упрощуванi до того губернією на основi поручєня консисторiї. Дуже недовiрчиво глядiли тодiшнi правлячi круги на спроваджуванi з Росiї церковнi і свiтськi друки, бо-ячись ширєня мiж українським народом православної пропаганди, якою латинськi гієрархи вiчно лякали центральнє правитєльство. Лаврівський самє й надавав ся на цензора церковних і свiтських друкiв, московських і українських, бо визначав ся широким богословським знанєм і посiдаючи багату бiблiотеку, мав спримогу познайомити ся з церковно-славянською, московською й українською лiтературою. Лiтом 1819 р., на приклад, привiз жид Самуїл Вайншток з Росiї великий пакет церковних книг. Лаврівський на приказ Левицького мусiв перевести цензуру до двох недiль, бо губернiя дуже на те напирала²⁾. Хоч і як сильно заньтий в семинарiї, вiн зробив те на час.

Справою канонiї й профєсури для Лаврівського занiмали ся мiж тим пильно його поневiльнi опiкуни, Снiгурський і Левицький. Дня 2 сiчня 1820 р. вислав Снiгурський через губернiю до придвiрної комiсiї просвiти пропозицiю кандидатiв на канонiю і поручав горячо кандидатуру Лаврівського. Ще й нарочно не згадав нічого про катєдру, тiльки просив пiдвисшити вiдно-

¹⁾ Реферат Лаврівського з д. $\frac{3}{7}$ 1818. М. 6.

²⁾ Прот. львiв. конс. 1819, ч. 120.

відно платню для крилошанина-проповідника¹⁾. А рівночасно він пильно вивідував ся, чи Лаврівський случайно не задумує чого, що могло би спинити його перенесене до Перемишля. Для прискорення-ж справи написав лист до Юстля, Лянга і Венцля в придвірній комісії просвіти з проською, щоб йому надано катедру в Перемишлі без конкурсу²⁾. Тому й дуже стрівожив ся вісткою, що Лаврівський наслідком смерти матери змінив свою гадку й мав навіть висказати ся, що колиб не міг остати ся в семінарії, то має надію примістити ся при митрополичій капітулі³⁾.

Саме тоді доїздив часто до Львова Іван Могильницький, щоб наглядати друк свого букваря, до чого не міг нікого иншого зобовязати. Але скорітувавши перший аркуш, переконав ся, що то не легка справа. Тому звернув ся до Лаврівського, просячи помочи, а Лаврівський не відмовив її. Перед Могильницьким він зрадив ся, що мабуть не піде до Перемишля, бо сподієть ся одержати катедру польської літератури на львівським університеті⁴⁾. Чи Лаврівський справді робив які заходи в цілі одержання катедри польської літератури, не знаємо.

Нерішучість Лаврівського в справі обняття катедри і канонії в Перемишлі спонукала Левицького до строгійшої контролі дисципліни в семінарії. Левицький все знав докладно про всі наміри Лаврівського. Обурила його дуже вістка, що Лаврівський думає остати ся у Львові при консисторії. Тому за всяку ціну рішив ся позбутись його з семінарії і тим способом спонукати до обняття катедри й канонії в Перемишлі. Почав завзято допікати Лаврівському, щоб приневолити його до уступлення з ректорства. В тім були йому помічні члени семінарської управи, в котрій уже й наступили зміни. При кінці 1818 р. виїхав префект Іван Честинський на місю до Дальматії, а його місце заняв Яків Честинський. Уступив з першого віцеректорства з кінцем 1819 р. Венедикт Левицький. Між ним і Лаврівським відносини від пори безосновного очернення в 1817 р. стати ся неможливі й Левицький мусів уступити, але мешкав дальше в семінарії. Місце його займив Семен Вислоцький, другий віцеректор. Невдовзі уступив і Яків Честинський, доставши адмі-

1) Лист Снігурського до М. Левицького з д. $\frac{3}{1}$ 1820. М. 6.

2) Лист Снігурського до М. Левицького з д. $\frac{8}{2}$ 1820. М. 6.

3) Лист Снігурського до М. Левицького з д. $\frac{6}{4}$ 1820. М. 6.

4) Лист І. Могильницького до М. Левицького зі Львова д. $\frac{16}{3}$ 1820. М. 6.

ністрацію парохії св. Параскевії. Третім префектом побіч Стефана Теліховського і Онуфрія Криницького став Антін Теліховський¹⁾. Вислоцький, Венедикт Левицький, Криницький і Ст. Теліховський доносили митрополитови про кожду провину питомців безпосередно. Він користав поквално з доносів та не щадив доган і погроз Лаврівському, хоч найчастійше не він був винен, але донощики²⁾. Тай не обмежував ся Левицький до самих погроз, бо таки й обжалував Лаврівського перед губернською³⁾.

Ректорство стало ся вкінці для Лаврівського жерелом вічних упокорень і переслідовань. Воно підкопувало сильно його здоровле. Дня 21/4 1820 р. Лаврівський попросив у Левицького трохмісячної відпустки⁴⁾ а другого дня зложив лікарське свідоцтво, щоб Левицький не ставляв перепон⁵⁾. Левицький доніс губернії, що Лаврівський зажадав відпустки саме тоді, коли відкрились різні недоладности в семинарії, які він толерував⁶⁾. Дня 24/5 1820 р. зажадав від Лаврівського поясненя, до яких купелів і коли хоче виїхати, щоб міг видати потрібні вказівки в справі нагляду і заряду семинарії на час його виїзду⁷⁾. Спершу Левицький мав навіть намір звільнити Лаврівського з ректорства. Але за порадою Снігурського⁸⁾ зробив инакше для власного святого спокою. На питаня Левицького дав Лаврівський відповідь того самого дня⁹⁾. Левицький дня 29/5 1820 уділив Лаврівському відпустки і поручив при відїзді віддати економічний заряд Вислоцькому, а дисциплінарний Венедиктови Левицькому в приві консисторського відпоручника, крилошанина Липницького і відпоручника бухгалтерійного уряду¹⁰⁾. Рівночасно доніс Левицький губерніяльному урядови про уділенє відпустки Лаврівському на три місяці й про тимчасові зарядженя в семинарії. В тіж же донесеню просив підирти пропозицію

1) Schem. f. Gal. 1819, 1820 і 1821.

2) Оправданє Лаврівського з д. 18/4 1820, ч. 60, і також оправданя його з д. 21/4 1820, М. б.; письмо М. Левицького з д. 29/4 1820 в бруліоні. М. б.

3) Письмо М. Левицького з д. 21/4 1820, в бруліоні. М. б.

4) Прот. львів. конс. 1820, ч. 63.

5) Idem, ч. 64.

6) Письмо Левицького в бруліоні з д. 21/4 1820. М. б.

7) Письмо Левицького в бруліоні з д. 24/5 1820. М. б.

8) Лист Снігурського до Левицького з д. 6/5 1820. М. б.

9) Відповідь Лаврівського в бруліоні з д. 25/5 1820. М. б.

10) Письмо Левицького з д. 29/5 1820, ч. 74 в бруліоні М. б.

Снігурського, щоб Лаврівському окрім катедри надано й опорожнену по Ступницькім канонію в Перемішлї. Узгляднене просьби Лаврівського — представляв він — вказане не лиш станом його здоровля, але й добром семинарії, в котрій хорому ректорови тяжко сповняти всі обовязки¹⁾. Дня 3 червня одержала консисторія іменоване Лаврівського професором бібл сгудій Н. З. у богословськім Інституті в Перемишлї. Губернія поручила передати декрет Лаврівському, звільнити його з ректорату й вїзвати, щоб по трохмісячній відпустці безпроволочно обіймив катедру²⁾. А в два тижні пізнійше донесла губернія Левицькому, що вона поробила у найвиших властей заходи, щоб Лаврівському надано перемиську канонію. Одначе придвірна комісія поручила ждати найвишого рішення в тій справі³⁾.

Завдяки добрій радї Снігурського уступив Лаврівський з ректорства спокійно. Радів і Снігурський, що справу усуненя Лаврівського вдало ся полагодити мирно. Залежало йому ще на вїсднаню крилошанства для Лаврівського. Правительство не знало, що станеть ся зі Ступницьким. На всякий случай резерводало крилошанство для нього. Снігурський ще побоював ся, що Лаврівський готов зректи ся катедри, як би не одержав канонії, і полишити ся у Львові. Тому дораджував йому просити для себе додатку до професорської платні⁴⁾. Снігурському дуже залежало на тім, щоб Лаврівський уступив ся з семинарії і з очий Левицькому. Вкінци воно стало ся. Під кінець серпня зголосив ся Лаврівський у Снігурського і просив визначити йому помешканє в катедральнім домі. Снігурський висказав, правда, гадку, що перед іменованєм не випадало би занїмати крилошанського помешканя, але видячи Лаврівського в колїзії, а головно маючи все на тяжці добро семинарії, поручив деканови капїгули визначити для нього помешканє. Перенесене до Перемишля не пригнобило Лаврівського, навпаки він був досить вдоволений; закуплені маєтки навіть при високім оподаткованю і слабих урожаях дали йому 10% доходу⁵⁾. В перших днях вересня він перевіз до Перемишля свої движимости і книжки⁶⁾. Дня 16 жовтня

¹⁾ Письмо Левицького з д. $29/5$ 1820, ч. 74 в бруліонї. М. б.

²⁾ Копія губ. розпорядку. М. б.

³⁾ Губерн. інїмат з д. $18/7$ 1820, ч. 33831. М. б.

⁴⁾ Лист Снігурського до Левицького з д. $18/7$ 1820. М. б.

⁵⁾ Лист Снігурського до М. Левицького з д. $30/8$ 1820. М. б.

⁶⁾ Лист Снігурського до Левицького з д. $5/9$ 1820. М. б.

1820 р. в свято Покрова Пр. Діви виголосив проповідь у церкві св. Юра, останну, неначе пращальну¹⁾.

На час від 1814 до 1820 р. припадає польський переклад частини літопису Нестора. Щ. Лаврівський справді перекладав Нестора, засвідчують слова Авт. Бельовського: „Znam dwa polskie przekłady latopisu Nestora... jeden śp. księdza Ławrowskiego, kanonika Przemyskiego, dociągnięty tylko do r. 989, drugi całkowity przez Wagilewicza. Oba dotąd są w rękopismach“²⁾). Висказови Бельовського, котрий безперечно мусів або мати в руках рукопис Лаврівського, або знати про нього з певного жерела, не маємо причини не вірити. А що до часу, коли Лаврівський зладив переклад, можна здогадувати ся, що було то ще перед іменованем Лаврівського почесним членом Наукового Товариства в Кракові, т. є. перед 1820 р. Лаврівський вислав мабуть рукопис до Кракова, наслідком чого й було, по всій правдоподібности іменоване його почесним членом³⁾). Ант. Добрянський є тої гадки, що приписуване Лаврівському перекладу Нестора спираєть ся на якийсь не милці⁴⁾). Але в виду категоричного висказу Бельовського гадка Добрянського може свідчити хіба, що переклад Лаврівського повстав ще перед приїздом його до Перемишля й остав ся Добрянському незвісний. Колиб Лаврівський перекладав Нестора в Перемишлі, Добрянський був би з певністю знав про переклад і рукопис перекладу знайшовсь би в капітульній бібліотеці. Перекладу в своїм часі не надруковано, а рукопис запропастив ся. Переклад Нестора мав бути неначе відповідю на закиди губернії і польських учених, які заперечували самостійність українського народа, його культури й мови. Польська суспільність у Галичині, яка тоді мало або майже нічого не знала про значіне Нестора для цілого Славянства, а головно України, мала

¹⁾ Брудіон проповіді Лаврівського з д. 15/10 1820. М. 6. Окрім тої проповіді, наміценованої по польськи, з років 1814—1820 задержала ся ще „Oratio salutatoria“, котру Лаврівський виголосив, вигаяючи митрополита в семінарії, правдоподібно 1818 р. Обі засвідчують про високо розвинений талант проповідника.

²⁾ Bielowski: Wstęp krytyczny do dziejów Polski. Львів 1850, ст. 77.

³⁾ Rocznik Towarzystwa Nauk. Krak. z uniwersytetem Jagiellońskim połączonego. Poczest nowy. T. III. Og. zbioru t. XVIII. Краків, 1847.

⁴⁾ Перемышлянинъ, ст. 185.

дістати історичний документ на доказ, що Україна розвинула ся культурно і язиково скорше від Поляків.

На час ректорства Лаврівського припадає також перша його проба уложеня граматики української мови. По скасованю українських викладів показала ся конечна потреба вчити богословів не лиш церковно-славянської мови й обрядів, але й української мови, бо хоч і губернія наказувала, щоб лиш уміючих читати і писати по українськи приймано до семінарії¹⁾, треба було згодом приймати й таких, що не вміли. Перед 1814 р. уділювано науки української мови в семінарії принагідно. Колиж став ректором Лаврівський, він зобов'язав ся добровільно вчити її питомців. Граматики Смотрицького не міг уживати; з конечности мусів укладати власний підручник, узгляднюючи більше народну мову. Все-ж таки оставало ся в тім його підручнику за багато церковно-славянського елементу й макаронізму, бо богослови мало користали з науки й М. Левицький докоряв в 1816 р. Лаврівському, що з укінчених богословів (з виїмком тих, які ще перед вступленем до семінарії навчились по українськи читати і писати) „nullus ruthenice scribere scit; lectio eorum in libris ruthenicis erroribus duris aures populi pro devotionibus congregati offendentibus plena est“. І Левицький мав справді підставу докоряти, коли неопресвітер навіть церковщину перекручував і казав: „продаждъ ти Бѣга і Спася нашего Іса Хрѣта“, замість: „преподаждъ ти“, або: „причаряетъ съ Братъ Бжій“, замість: „ракъ Бжій“²⁾. Докір не остав ся без наслідків. Лаврівський прикладав ся що-раз пильнійше до навчання граматики, бо пізнійше не робив йому Левицький ізза науки нових докорів. Сам Лаврівський добачував пізнійше недостачі свого першого підручника граматики, бо по 1820 р. забрав ся наново при помочи „Малороссійской Граматики“ Павловського до написаня нової „граматики Руснякской“³⁾.

* * *

Роки 1814—1820 то час безупинної боротьби Лаврівського з консисторією і М. Левицьким. В боротьбі з консисторією він

¹⁾ Proth. Consses. 1799, ч. 1057, 1073.

²⁾ Відповідь Левицького з д. 18/2 1816, ч. 16. М. 6.

³⁾ Уривки тої граматики віднайшов д-р В. Щурат у бібліотеці гр. кат. капітули в Перемишлі й вони оголошені в студії М. Возняка: „Галицькі граматики української мови першої половини XIX ст. Львів 1911, ст. 333—340.

знаходив ще підпору в губерніяльнім і бухгалтерійнім уряді, але против Левицького не мав за собою нікого. Був то за сильний противник. Консисторія, Левицький, а вкінці і Снігурський виступали против Лаврівського головню ізза його управи в семінарії. Коли одначе взяти на увагу ту шестилітню управу Лаврівського в семінарії, то мусить ся признати, що він не був, правда, взірцевим управителем, але й не таким злим і недбайливим, як те представляли святоюрські достойники, а вкінці за їх прикладом Снігурський. В семінарії недостачі були, але й не могло бути без них. Лаврівський не знаходив помочи у молодших членів семінарської управи, що протеговані консисторією самі не виконували точно своїх обовязків, а коли їх Лаврівський упоминав, починали виступати против нього, використовуючи його непорозуміня з консисторією. На тім скоро пізнав ся Снігурський і підчас коли Левицький звалював за всякий проступок питомців вину лиш на Лаврівського, Снігурський звертав увагу йому на те, що „niepodobna aby przypaunmniey niektórzuy Superiorowie nie mieli byli iakiey wiadomości o wykroczeniach“¹⁾. Він приписував вину цілій управі²⁾. Ні одному членови тої управи не хотів полишати наглядку семінарії на час виїзду Лаврівського: „Aby w niebytności X. Ławrowskiego rząd w Seminarium iednemu z Wicerekatorów oddać, nie mogę i ia na to się zgodzić; lecz wypadalo by kogoś inszego tam postawić, chociaź ten provisorius Rektor tylko dochodził by do Seminarium“. Бояв ся Снігурський, як і Левицький, віддати управу семінарії котромусь із тих молодиків, що вічно обжаловували в доносах Лаврівського. Лаврівський зовсім не полишив семінарії в гіршім стані, ніж застав. За його управи раз лиш уділила губернія догани не йому, але префектам, хоч його попередникови Мохнацькому раз по раз робила закиди³⁾. Що Лаврівський не був так злим ректором, як то його вороги представляли, доказом факт, що по його уступленю, семінарія замість підноситись що-раз більше підупадала. Коротко управляв семінарією пушіль митрополита, Венедикт Левицький⁴⁾. Лекше приходилось йому копати яму під Лаврівським, ніж самому по мисли свого покровителя управляти семінарією. Його-ж наслідника Дубовицького мусів М. Левиць-

1) Лист Снігурського до М. Левицького з д. $\frac{6}{5}$ 1820. М. 6.

2) Лист Снігурського до М. Левицького з д. $\frac{2}{7}$ 1819. М. 6.

3) Записки Левицького т. зв. Normalia. М. 6.

4) Schem. f. Gal. 1821, 1822, 1823.

кий з кінцем 1830 р. усунути по причині неправильностей в економічному заряді¹⁾. Ліпша була закидувана Лаврівському поблажливість для питомців, ніж масові ексклюзії, які лихови не зараджували²⁾. Сам М. Левицький змінював помаху свою гадку про Лаврівського і по 1820 р. що-раз прихильнійше висказував ся про його колишню ректорську діяльність³⁾.

Але нікуди правди діти, слабою стороною Лаврівського була погоня за грішми. Не роздобував він, правда, грошей незаконною дорогою, бо вороги були би вихилювали те, шоби його повалити. Горячково шукане побічних доходів, яким визначав ся ще за часів учительованя, було його прикметою і в часі ректорства. Одначе сплетнею є закид Левицького, будьто би він для здобуваня гроша надужизав свого урядового становища, брав хабарі. Губернія непохибно булаб зарядила против Лаврівського слідство на основі найслабшого підозріння, а про таке слідство нема нігде і згадки. Тільки тому, що він горячково кидав ся за зарібком, витворилась про нього слава, як про ласого на гріш скупаря і склонного й до хабарства. В міру здобуваня гроша він ставав ся ошаднійший, а в слід за тим більшало справді його скупарство. Вислідом того були й нетактовні спори з семинарськими реставраторами і сплетні їх на нього. Брудним скупарем він не був. Купно земних посіlostий і зібранс багатой бібліотеки оправдують сильно його погоню за грішми, яку на кожнім кроці закидували йому святоюрські достойники. Не збирав він гроша для гроша, як инші, але укладали ся в його підприємчивій голові далекосяглі пляни піднесеня промислу (на приклад гуги й броваря в Воли Миговій, як оповідав Стетковський), пляни культурних фондаций (друкарні, бібліотеки), до чого треба було більших капіталів.

Доказом підприємчивости Лаврівського і зрозуміння духових потреб суспільности є гадка заснованя друкарні при генеральній семинарії. На жаль, убили ту гадку в зароді неоправдані підозріння М. Гарасевича й М. Левицького. Лаврівський міг може й думати собі, що зверне на себе увагу й дочекаєть ся якогось відзначеня чи авансу, але на одержанє епископства не міг мати надії при ворожій відношеню до нього консисторії й митропо-

¹⁾ Консисторські акти з р. 1829, 1830, 1831.

²⁾ Jordans Jahrb. f. sl. Litteratur 1846, стр. 371.

³⁾ Численні ремонстрації Левицького на зажаленя крилошан від 1821 р.

лита, при браку всяких протекцій в губернії і в центральнім правительстві.

В 1814—1820 р. не оголосив Лаврівський друком ні одного твору. Одначе на письменницькій ниві працював далше, хоч уядові занятя ставали часто перепоною. Прикrostий багато зазнав ізза перекладу пастирського богословія. Неначе судьба його переслїдувала. По трудностях зі сторони цензури прийшли трудности з друкованем. Зібране передплати, що мало усунути їх, викликало нові клопоти. Посипались докори від передплатників і митрополита, насміхи від усіх ворогів. Вкінци й сам Лаврівський переконав ся, що слухачі „Wersyi Jego barzo literalney“ не розуміли. Забрав ся наново до перерібки перекладу. Та не судилось йому виконати намірене. Історія українського народа, переклад книжки Фрінта й малий катехизм остались также тільки проєктами. Лиш переклад Нестора дав йому бодай той моральний успіх, що його заіменовано почесним членом „Наукового Товариства“ в Кракові. Праця над тим перекладом мала без сумняву вплив і на формоване національної свідомости в Лаврівського. Кріпшала вона може й завдяки цензурним занятям його, які давали нагоду зустрітї ся з закордонними українськими й московськими видавництвами. Доказом кріпшаючої національної свідомости в Лаврівського — його спроба уложеня української граматики, яка булаб підручником для науки української мови, котрої навчати взяв ся питомців добровільно. Доказом набуваня яснійшого погляду на українську мову — його пізнїйша постанова переробити її, увільнюючи від переваги церковщини, на основі граматики Павловського.

Вважали сучасні Лаврівського певно дуже спосібним проповідником, коли Ангеллович поручив йому в критичнім 1809 р. виголосити в катедрі патріотичну проповідь, яка зробила вражїне, і коли капїтула поручила йому надгробну проповідь на похороні Ангелловича в 1814 р., хоча крилошани знали, що Ангеллович нарікав на нього перед смертю. Одначе Лаврівський був лиш талановитим проповідником, а не письменником. Писав для себе лиш начерк проповіді, який що-йно при виголошеню оживлював реторичною штукаю, в якій вправив ся, будши професором і експортатором. З начерків проповідий Лаврівського віднайшов ся доси лиш один. Мусїло їх бути багато, але вони десь запропастили ся. Про ораторський талант Лаврівського свідчать добре также: „Oratio salutatoria“, де окрім

цвітистого стилю замітне і знане історії української Церкви. Лаврівський з гордістю вказує на славних митрополитів Михайлів, ставлячи їх за взір Левицькому. Не безінтересний теж обіжник до духовенства львівської архієпархії, в котрім Лаврівський заохочує духовенство до засновування шкіл по селах і вказує на хосен, який школа приносить народови. Приносячи честь авторови, той обіжник рівночасно не конче добре свідчить про консисторію, в котрої імени написаний. Замість домагати ся рішучо від губернії, щоби поручила домініям будувати школи по селах, або щоби бодай спинювала ворожі виступи домінії против засновування шкіл, консисторія вдоволила ся розісланем обіжника до духовенства, яким на нього звальювала цілу про-світну працю по селах.

В сумі літературний дорібок Лаврівського в другій добі його діяльности знову незначний. Незначність його тим замітніша, чим більші були в Лаврівського пляни й проекти. Та знаючи вже, серед яких умов життя приходилось йому працювати, ми зуміємо бодай в части оправдати його.

Замкнена в собі вдача, завзяте, потуране лиш власній воли й педантерія не покинули його і в часі ректорату. Підчинених собі членів семинарської управи відтрочував від себе своїми ділами й думками, а святоюрських потентатів зражував собі браком сервілізму. Тим то й мав у Львові довкола себе багато ворогів. Одначе побут у Львові був для нього огневою спробою, з якої завдяки безупинній боротьбі з тяжкими обставинами вийшов таки чистий. Померкли молодечі мрії про висшу кар'єру, збільшив ся житєвий досвід. Лаврівський, виїздячи до Перемишля, справді „*exiit veterem, induit novum hominem*“. Покинувши раз на все львівський ґрунт засіяний інтригами, сплетнями й ворожнечами, розпочав при боці незабутнього Снігурського в Перемишлі тиху, хосенну діяльність на письменницькій і громадській ниві. В Перемишлі, як творець фондаций свого імени, положив він ті великі заслуги для своєї Церкви й народа, про які з одушевленем згадувано по його смерті.

Львівська Філія
Бібліотека ім. М. С. С. С.